

Uloga arhiva u suvremenom društvu

Krznar, Mirko

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:792037>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
Ak. god. 2019./2020.

Mirko Krznar
Uloga arhiva u suvremenom društvu

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Hrvoje Stančić

Neposredni voditelj: dr. sc. Jozo Ivanović

Zagreb, rujan 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjava o akademskoj čestitosti Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Povijesni razvitak i važnost arhiva	3
3. Uloga arhiva kao memorije društva.....	5
3.1. Vrednovanje arhivskog gradiva	6
3.2. Informacijska vrijednost arhiva.....	8
4. Arhivi u suvremenom okruženju.....	10
4.1. Strategije i plan razvoja informacijskog okruženja u suvremenoj arhivskoj praksi.....	12
4.1.1. Strategije na razini Europske unije	12
4.1.2. Strategije i planovi u Republici Hrvatskoj.....	15
5. Elektronički zapisi.....	18
5.1. Problem autentičnosti e-zapisa.....	20
5.2. Zakonski okvir za elektroničke zapise.....	23
5.2.1. Opća uredba o zaštiti osobnih podataka	25
5.2.1.1. Promjene i problemi za arhive.....	27
6. Digitalna transformacija	29
6.1. Stanje digitalne transformacije u RH.....	33
6.2. Digitalizacija.....	37
7. Arhivi u zajednici	40
7.1. Mrežne stranice arhiva	40
7.2. Izložbe i edukativni programi	44
7.3. Nakladnička djelatnost	51
8. Zaključak	54
9. Literatura	55
Popis slika	62
Popis tablica	63
Sažetak	64
Summary	65

1. Uvod

Arhiv kao ustanova je oduvijek bio bitan dio zajednice. Naime, arhivi čine povijesnu i kulturnu memoriju društva, oni povezuju sadašnjost i povijest. Osnovna zadaća arhiva je činiti javno gradivo dostupnim, te njega obrađivati i čuvati. Nova tehnologija i s tim povezano novo informacijsko društvo, međutim, iskazuju nove potrebe kojima se arhiv mora prilagoditi. Samim time se pojavljuje i novi tip korisnika koji u arhiv dolazi s određenim očekivanjima.

U ovom radu će se prvo prikazati povijesni razvitak arhiva kroz osnovna dva razdoblja – razdoblje u kojem stvaratelji gradiva sami čuvaju svoje gradivo i razdoblje nezavisnih ustanova. Zatim će se naglasiti njegova funkcija kao memorija društva i problemi vezani uz pitanje transparentnosti vrednovanja. Naime, stručnjaci si često postavljaju pitanje, koliko je njihov odabir u procesu vrednovanja uvjetovan okruženjem i subjektivnim faktorima, a koliko objektivnim vrednovanjem, jer za korisnika je ključno, da mu se može ponuditi objektivni uvid u povijest. U protivnome se i pojam memorije društva i njegov legitimitet dovodi u pitanje.

Osnovni cilj ovog rada je prikazati jedno suvremeno okruženje, tj. okruženje uvjetovano informacijskom tehnologijom i elektroničkim zapisima, budući da je to danas najbrojnija vrsta zapisa s kojima se arhivi suočavaju. Stoga je bitno prikazati i strategije i planove Europske unije kao i Republike Hrvatske, koji su doveli do takvog razvoja. Također je cilj pokazati i potencijalne probleme i promjene s kojima bi se suvremeni korisnik mogao suočavati. Primjer takvog problema je autentičnost elektroničkog zapisa. No korisnici se danas mogu susresti i s raznim promjenama u kontekstu njihovih osobnih podataka. Nove promjene donosi Uredba o obradi osobnih podataka ((EU) 2016/679).

Osim korisnika, ovaj rad će prikazati i digitalnu transformaciju arhiva te odgovoriti na pitanje, zašto Hrvatska ostvaruje tako niske rezultate u europskom kontekstu razvoje informacijske tehnologije. Nadalje je bitno spomenuti nove mogućnosti koje takva transformacija otvara. Naime, suvremeni korisnik danas ima razne mogućnosti pristupiti informacijama o arhivu, bilo to preko njihovih mrežnih stranica, društvenih mreža ili drugo. Zaključno će se analizirati te nove mogućnosti u suvremenom društvu.

2. Povijesni razvitak i važnost arhiva

U svome radu *The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe* Michel Duchein tvrdi, da su arhivistika i arhivske službe nastale kao prirodni fenomen, odmah nakon pojave pisma i samim time zapisa na materijalu koji se troši.¹ Međutim, povijesni razvoj arhiva se može podijeliti na dvije osnovne faze:

1. razdoblje u kojem stvaratelji gradiva sami čuvaju svoje gradivo,
2. razdoblje u kojem se javljaju arhivi koji prikupljaju gradivo različitih stvaratelja.²

Prvo razdoblje predstavlja razdoblje razvitka brige za čuvanje i korištenje arhivske građe „u kojemu su nosioci te brige sami tvorci-imaoci arhivske građe.“³ Stvaratelji tako uz arhivsku građu čuvaju i dokumentarni materijal koji drže zajedno kao cjelinu pod okriljem naziva „arhiv“. „Tvorci – imaoci građe u ovom razdoblju isključivo sami određuju što će se trajno čuvati kao arhivska građa, kako će se to čuvati, a isključivo sami reguliraju i režim korištenja te građe.“⁴ U ovo razdoblje se mogu uvrstiti arhivi stare antike. Državni i zakonski spisi se čuvaju u hramovima odgovarajućih bogova. Tako su državljani Atene držali važne spise u hramu majci bogova Kibebe, tzv. metroon.⁵ I u Hrvatskoj se može pronaći primjer takvog arhiva. U statutu Dvigrada iz 14. st. propisano je da se „kancelarijske knjige imaju čuvati u prostorijama općinske kancelarije.“⁶, a statut Pule propisuje čuvanje važnijih dokumenata u škrinjama, tzv. „capsa magna“.

Sljedeće razdoblje podrazumijeva stvaranje ustanova/institucija „s posebnom namjenom i zadatkom baš isključivo: preuzimanja i čuvanja, stručne obrade i davanja na korištenje arhivske građe time, da glavni dio tih arhivalija sukcesivno preuzimlju *ex offio* od sve šireg kruga njihovih tvoraca.“⁷ Kao što je vidljivo iz objašnjenja Bernarda Stullia, drugo razdoblje razvoja arhiva je također razdoblje u kojem se nalaze današnji arhivi, koji za razliku od prvog razdoblja ne ograničavaju svoju djelatnost na gradivo koje sami stvaraju.

¹ Duchein, M., *The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe*. URL: <https://americanarchivist.org/doi/pdf/10.17723/aarc.55.1.k17n44g856577888>

² Mihaljević, J., *Povijest arhiva u Hrvatskoj*, URL: <http://had-info.hr/povijest/>

³ Stulli, B., 1997., *Arhivistika i arhivska služba – studije i prilozi*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, str. 15.

⁴ Isto.

⁵ Schellenberg, T.R., 2003., *Modern archives – principles & techniques*, University of Chicago press, str. 3.

⁶ Stulli, B., 1997., *Arhivistika i arhivska služba – studije i prilozi*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, str. 16.

⁷ Isto, str. 15.

Kako bi se razumio pojam današnjeg arhiva, važno je objasniti što su arhiv i arhivsko gradivo. Arhivi su „ustanove ili službe čija je glavna zadaća čuvanje, obrada i omogućavanje korištenja arhivskog gradiva.“⁸ Arhiv kao ustanova/služba pojavljuje se upravo u drugom razdoblju razvoja i to kao jedna od „javnih službi koja se uklapa u kompleks srodnih javnih službi [...] odnosno u kompleks institucija kulture kojima je povjerena zaštita baštine.“⁹ U samom središtu te zaštite nalazi se arhivsko gradivo. *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* (NN 61/18, 98/19) definira to gradivo kao „dokumentarno gradivo koje ima trajnu vrijednost za kulturu, povijest, znanost ili druge djelatnosti, ili za zaštitu i ostvarivanje prava i interesa osoba i zajednica, zbog čega se trajno čuva.“¹⁰

Teško je definirati kada je drugo razdoblje razvoja počelo i postoje mnoge nesuglasice. Josip Mihaljević u svojoj interaktivnoj mapi *Povijest arhiva u Hrvatskoj* na stranici *Hrvatskog arhivističkog društva* (HAD) kao početak drugog razdoblja navodi 19. st.¹¹ Međutim, američki arhivist Theodore Roosevelt Schellenberg smatra, da se koncepcija modernog tipa arhiva može pronaći već u 18. st.

Schellenberg također smatra da je utjecaj i značaj arhiva najviše uočljiv u kriznim situacijama (poput revolucije). Za vrijeme Francuske revolucije 1789. narodna je skupština odlučila osnovati instituciju, koja će biti zadužena za pohranjivanje i čuvanje dokumenata „Nove Francuske“, odnosno gradiva, koje prikazuje i slavi novu Francusku. Stariji spisi su se također čuvali, međutim, odlučeno je da će oni biti slobodni za uporabu javnosti. Revolucija je tako ojačala spoznaju važnosti arhivskog gradiva za stvaranje novog i učenje iz povijesti starog društva. Rezultat te spoznaje je bio prvi Nacionalni arhiv.

Osim osnivanja ovog arhiva, Schellenberg nadalje navodi da je spoznaja o važnosti održavanja arhivskog gradiva također dovela do tri dostignuća u svijetu arhivistike:

1. uspostavljena je neovisna, nacionalna arhivska uprava,
2. proglašeno je načelo javnog pristupa arhivima,
3. priznata je odgovornost države za brigu o vrijednim dokumentima iz prošlosti.

Kao što je vidljivo, ta tri dostignuća sadržavaju načela, koja se i danas, u modernoj arhivistici, upotrebljavaju.

⁸ Ivanović, J., 2010., Priručnik iz arhivistike, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, str. 109.

⁹ Stulli, B., 1997., Arhivistika i arhivska služba – studije i prilozi, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, str. 15.

¹⁰ Narodne novine (2020) *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*. Zagreb: Narodne novine d.d.

¹¹ Mihaljević, J., *Povijest arhiva u Hrvatskoj*. URL: <http://had-info.hr/povijest/>

3. Uloga arhiva kao memorije društva

Slično Schellenbergovoj tezi, da je značaj arhiva pogotovo vidljiv u povijesno-kriznim situacijama, kada pohrana povijesnih spisa postaje važna za očuvanje kulture i u političkoj sferi stvaranja nove vlade, tako i Joan M. Schwartz i Terry Cook u svojem tekstu *Arhivi, zapisi i moć: stvaranje moderne memorije* ističu značaj arhiva kao moderne memorije društva. „Svakako se nedavna pisanja o kulturnim institucijama rijetko dotiču snažnog utjecaja arhiva i zapisa na kolektivno pamćenje i ljudski identitet, za razliku od uloge koja se sada pripisuje humanističkim i prirodoslovnim muzejima, umjetničkim galerijama, knjižnicama, povijesnim spomenicima, čak i zooškim vrtovima.“¹² Arhivu se tako pripisuje izrazito velika uloga u stvaranju kolektivnog identiteta jednog društva. Samim odabirom građe koja će se pohraniti, arhivi, prema Schwartz i Cook-u, imaju utjecaj nad administrativnom, pravnom i fiskalnom odgovornošću vlade, korporacija i pojedinaca te sudjeluju u raspravama o javnim politikama oko prava na dostupnost, slobode informacija, zaštite privatnosti, autorskih prava i intelektualnog vlasništva, i protokole za elektroničku trgovinu.¹³

Nadalje smatraju, da je arhivima na taj način dana moć nad odabirom što će od povijesne i kulturne važnosti biti za određenu sredinu, čime se u pitanje dovodi objektivnost u povijesnom prikazu pohranjenog gradiva: „Arhivi imaju moć nad oblikom i smjerom povijesnog učenja, kolektivnog pamćenja i nacionalnog identiteta, nad time kako sebe poznajemo kao pojedince, grupe i društva. I na kraju, u obavljanju svojih profesionalnih odgovornosti, arhivisti - kao čuvari arhiva - imaju vlast nad tim zapisima koji su središnji za pamćenje i formiranje identiteta kroz aktivno vođenje zapisa prije nego što budu pohranjeni u arhiv, njihovu procjenu i odabir kao arhivsko gradivo, i kasnije njihov neprestano razvijajući opis, očuvanje i upotrebu.“¹⁴

Međutim, postavlja se pitanje – što je prema tome uloga arhiva i kako osigurati njegovu transparentnost u odabiru gradiva? U svojoj knjizi *The Imperial Archive: Knowledge and the Fantasy of Empire* Thomas Richards postavlja sljedeću tezu – „Arhiv nije zgrada, niti zbirka tekstova, već kolektivno zamišljeni spoj svega što je bilo ili će biti, zamišljen prikaz

¹² Schwartz, J.M., Cook, T., 2002., Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory, str. 2. URL: <https://www.nyu.edu/classes/bkg/methods/schwartz.pdf>

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

epistemološkog uzorka [...] heterogenog lokalnog znanja“.¹⁵ Kao što je vidljivo iz citata, arhivi nisu samo ustanove, koje se ograničavaju na pohranu, oni su jedan društveni konstrukt. Nadalje prema Schwartz i Cooku arhivi također aktivno sudjeluju u selekciji, koja se odvija unutar društveno izgrađenih okvira ili trenutne vlasti – „arhivi potječu iz potreba za informacijama i društvenim vrijednostima vladara, vlada, poduzeća i pojedinaca koji ih uspostavljaju i održavaju.“¹⁶

1.1. Vrednovanje arhivskog gradiva

Kao što je već u posljednjem dijelu rada bilo spomenuto, Schwartz i Cook pripisuju arhivima „moć“ odabira što će biti dio kolektivne memorije. Smatraju da je proces vrednovanja subjektivni proces, koji je situacijski određen i ovisi o kontekstu u kojem se provodi. Samim time je uloga arhivista kao nepristranog promatrača nemoguća.

Međutim, postoje različiti propisi i odredbe koje određuju kriterije i postupke odabira, kako bi se osigurala objektivnost kod obrade gradiva. Jedan takav propis je *Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva* (NN 90/2002). Prema navedenom pravilniku vrednovanje se može definirati kao postupak kojim se određuje vrijednost zapisa i utvrđuje rok do kada će se pojedini zapis čuvati. Rezultat tog vrednovanja je arhivski zapis. Ti zapisi se mogu sastojati od uredskih evidencija, spisa, kartoteke, digitaliziranih zapisa, mikrofilmova, audiovizualnih zapisa, podataka u bazama podataka itd.

Vrednovanje zapisa podrazumijeva procjenu važnosti zapisa kojim se određuje moguća potreba ili interes za pojedinca ili širu društvenu korist, prema kojoj se određuju i rokovi čuvanja. Već spomenuti Pravilnik navodi sljedeće kriterije za „objektivnu“ procjenu gradiva:

- značenje djelatnosti i funkcija nekoga stvaratelja,
- pravni propisi i standardi koji utvrđuju obveze i rokove čuvanja gradiva,
- potrebe poslovanja i nadzora nad poslovanjem stvaratelja gradiva,
- zaštita prava i interesa pojedinaca ili skupina na koje se gradivo odnosi,

¹⁵ Richards, T., 1993., *The Imperial Archive: Knowledge and the Fantasy of Empire*, New Left Book, Verso, London, str. 11.

¹⁶ Schwartz, J. M., Cook, T., 2002., *Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory*, str. 12. URL: <https://www.nyu.edu/classes/bkg/methods/schwartz.pdf>

- interes javnosti za uvid u činjenice sadržane u gradivu,
- evidencijska vrijednost gradiva,
- informacijska vrijednost gradiva,
- značenje gradiva za kulturu, povijest i druge znanosti, te
- vrijednost gradiva kao kulturnoga dobra.¹⁷

Sam pristup vrednovanja se dijeli na nekoliko gledišta. Jedni tako tvrde da arhivsku vrijednost treba odrediti empirijski i pragmatično, procjenom trenutne ili predviđene istraživačke uporabe zapisa. Što je zapis više tražen ili se više koristi za istraživačke pothvate, time mu raste vrijednost i potrebno ga je pohraniti. Drugi međutim tvrde, da bi stvaratelj zapisa trebao imati glavnu riječ i odlučiti koji su zapisi bitni za čuvanje, a koji se mogu izlučivati.

U suvremenoj arhivskoj praksi najčešće se upotrebljava funkcionalni pristup vrednovanju. Funkcionalni pristup je nastao radom kanadskih državnih arhiva krajem prošlog stoljeća i pokušava ubrzati obradu zapisa. Naime, ovaj način vrednovanja podrazumijeva da je nemoguće obrađivati zapise pojedinačno, jedan po jedan, zbog same količine gradiva, pogotovo u suvremenoj arhivistici, gdje obrada elektroničkih zapisa može dovesti do zasićenja. Zapisi se tako vrednuju „unutar organizacijskog konteksta i intelektualnih procesa u kojima su nastali“¹⁸. Terry Cook, kanadski arhivist i jedan od glavnih stručnjaka zaslužan za razvoj funkcionalnog vrednovanja, u svom intervjuu iz 2012. navodi da se taj način vrednovanja temelji na porijeklu zapisa, odnosno na društveni kontekst njezinog nastanka i njegovu predviđenu istraživačku vrijednost.¹⁹

Kao što je već bilo spomenuto, jedna od osnovnih uloga i zadaća arhiva je omogućiti pristup gradiva svojim korisnicima. Međutim iz navedenog pristupa vrednovanja, vidljiva je problematika koju naglašavaju Schwartz i Cook – problem subjektivnosti. Naime, funkcionalni pristup po svojoj samoj prirodi onemogućuje objektivnost, budući da odabir zapisa ovisi (pojam koji Schwartz i Cook često koriste) o „kontekstu“ njegovog nastanka. Zato je teško odrediti hoće li pohranjeni zapisi stvarno biti relevantni za korisnika. Pogotovo u današnjem informacijskom okruženju kojeg karakterizira dinamičnost trendova – „novi trendovi i brze promjene u ovom području su stalne. Tim promjenama potrebno se je

Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva (Narodne novine 90/2002)., članak 3.

¹⁸ Brown, R., Funkcionalno vrednovanje u Državnom arhivu Kanade, str. 53. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=16556

¹⁹ Cook, Terry, 2012., Intervju, URL: <https://www.revistas.usp.br/incid/article/viewFile/48659/52730>

prilagođavati jer u protivnom bi ste mogli biti na gubitku.“²⁰ Osigurati zadovoljstvo suvremenog korisnika i pružati mu sve potrebne i relevantne informacije i zapise samim time postaje sve veći izazov.

1.2. Informacijska vrijednost arhiva

Osim načina i vrste gradiva koje arhivi pohranjuju i obrađuju, važno je spomenuti u kontekstu njihove društveno/povijesne važnosti kao memorija društva i istraživačku vrijednost arhiva. Kao što je već bilo spomenuto, krajem 18. stoljeća se mijenja shvaćanje i djelatnost arhiva. Važno je opet naglasiti Francusku revoluciju i razvoj Državnog arhiva. Naime prosvjetiteljski pokret koji je popratio revoluciju utjecao je na porast interesa arhivskog gradiva za znanstvena i povijesna istraživanja. Arhivi su tim naglim zanimanjem za njihovo gradivo uvidjeli da je potrebno provesti prve korake u reorganizaciji svojeg poslovanja, kako bi sebe učinili pristupačnijima široj javnosti.

U kontekstu preustroja arhivskog fokusa i prakse mogu se navesti četiri značajke:²¹

1. Razvrstavanje gradiva s obzirom na njegovu daljnju iskoristivost. Kao što je već u prijašnjem dijelu rada bilo spomenuto, ovim pristupom se vrednuje gradivo s obzirom na njegovu kontekstualnu važnost za istraživanje ili kulturu.
2. Pohrana arhivskog gradiva u jednoj ustanovi ili sustavu arhiva. „Nastala je sustavna mreža javnih arhiva koja pokriva čitav državni teritorij i sve javne službe.“²² U suvremenoj arhivistici ova interakcija se ne ograničava samo na državni teritorij. Zbog današnjeg razvoja informacijske tehnologije i njezine integracije u arhivsku službu, danas umreženost postaje jedan bitan faktor za međunarodnu suradnju. Ovdje je također važno spomenuti europske arhivske mreže poput ENArC (European Network on Archival Cooperation) i APENet (Archives Portal Europe).
3. Uspostava načela javne dostupnosti arhivskog gradiva. Ova značajka omogućuje svakom korisniku/građani da traži na uvid arhivsko gradivo unutar arhiva.
4. Razvoj svijesti povijesne i kulturne vrijednosti arhivskog gradiva.

²⁰ Kapustić, D., 2019., Kako biti uspješan na internetu u 2019-oj, Xmedia, URL: <https://www.xmedia.hr/blog/kako-bitu-uspjesan-na-internetu-u-2019-oj>

²¹ Ivanović, J., 2010., Priručnik iz arhivistike, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, str. 120-122.

²² Isto, str. 121.

Međutim, osim znanstvenika i istraživača arhiv u drugoj polovici 20. stoljeća počinje proširivati svoj opseg i kategoriju korisnika, „tako da tradicionalni istraživači danas u većini arhiva predstavljaju manjinu.“²³ Danas su tako jedno od najtraženijih arhivskih gradiva podaci i zapisi o obiteljskoj povijesti i podrijetlu.

Bitnu ulogu igraju i zapisi zavičajnih, lokalnih i kulturnih tematika. Naime, jedna od najvažnijih zadataka arhiva je promicanje kao i zaštita kulturnih i političkih informacijskih dobara društva. Promicanje širem društvu arhivi dostižu pomoću razvitka različitih alata kao što su digitalni arhivi za direktan pristup digitaliziranom gradivu ili lakše pretraživanje baza podataka, kao i održavanje različitih izložba.

Iz navedenog je vidljivo da se informacijska vrijednost arhiva za korisnika može iščitati iz njezinog fokusa na gradivo primjereno društvu i kontekstu u kojem se nalazi, kao i omogućavanje pristupa istome, što je pogotovo vidljivo i u propisima koji reguliraju rad javnih službi poput arhiva. Članak 21 iz *Zakona o arhivskom gradivu i arhivima* (NN 61/2018) tako propisuje: „Pravo na pristup javnom arhivskom gradivu imaju sve pravne i fizičke osobe pod jednakim uvjetima uvidom ili drugim oblicima korištenja sukladno odredbama ovoga Zakona.“²⁴ Sukladno tome i *Zakon o pravu na pristup informacijama* (NN 25/13, 85/15) pod člankom 6. propisuje da informacije javnih službi trebaju biti „dostupne svakoj domaćoj ili stranoj fizičkoj ili pravnoj osobi u skladu s uvjetima i ograničenjima ovog Zakona.“²⁵

²³ Ivanović, J., 2010., Priručnik iz arhivistike, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, str. 125.
Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Zagreb: (Narodne novine 61/2018), članak 21.
Zakon o pravu na pristup informacijama, Zagreb, (Narodne novine 25/13, 85/15), članak 6.

2. Arhivi u suvremenom okruženju

U svojoj knjizi *Arhivi i arhivistika za suvremenog arhivista* Vlatka Lemić navodi da „rad suvremenih arhiva obuhvaća stručnu, kulturnu, znanstvenu, upravnu i uslužnu djelatnost.“²⁶ Iz navedenog je vidljivo da se sama praksa današnje javne arhivske službe bitno ne razlikuje od njezinog začeća od već navedenog drugog razdoblja razvoja arhiva iz kraja 18. stoljeća do danas. Znatne razlike se primjećuju kada se pogled skrene na brz razvoj suvremene informacijske tehnologije. Dovoljno je samo spomenuti istraživanja na području uporabe tih tehnologija. Naime, Državni zavod za statistiku je 2011. godine proveo istraživanje na uzorku od 1.520.026 kućanstava. Istraživanje je pokazalo da 55% hrvatskih kućanstava posjeduje osobno računalo i Internet.²⁷ Novo istraživanje iz 2017. godine pokazuje znatan porast tog trenda. Danas 74% kućanstava posjeduje računalo.²⁸

Sve veći broj informacijsko pismenog stanovništva potiče stvaranje jedne nove vrste društva, koje iziskuje prilagođavanje novim tehnološkim trendovima. Već spomenuto istraživanje tako prikazuje da je 96% hrvatskih poduzeća opremljeno i aktivno koristi informacijsko-komunikacijsku tehnologiju za svoje poslovanje. Samim time se može zaključiti da se poslovanjem tih poduzeća sve više i više stvaraju i elektronički zapisi koje treba pohraniti. Martina Ciglević u svome radu *Elektronički arhivi - izazovi i perspektive* tvrdi da Porezna uprava godišnje razmjeni 24 milijuna elektroničkih poruka.²⁹ Uzme li se u obzir, da se 2-3% tih poruka pohranjuje kao trajno arhivsko gradivo, dolazi se do velikih količina zapisa koje treba obraditi, vrednovati i konačno pohraniti. Međutim, obrada tih podataka je zbog same količine elektroničkog zapisa nemoguća. Iz tog razloga se stvaraju nove arhivske metode, kao već spomenuta funkcionalna metoda vrednovanja.

Informacijska je tehnologija sa sobom donijela mnoge promjene „kao simbol novog informatičkog društva, omogućila [je] stvaranje elektronske uprave i nametnula arhivima

²⁶ Lemić, V., 2016., *Arhivi i arhivistika za suvremenog korisnika*, BIBLIOTECA ACADEMICA, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, str. 70.

²⁷ Poslovni.hr, 2013., Računalo ima 55 posto, a internet koristi 50 posto kućanstava u RH. URL: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/racunalo-ima-55-posto-a-internet-koristi-50-posto-kucanstava-u-rh-256332>

²⁸ Hina, 2017., Objavljeno koliko Hrvata u 2017. ima kompjuter i pristup internetu, manje nego prošle godine. Indeks, URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/objavljeno-koliko-hrvata-u-2017-ima-kompjuter-i-pristup-internetu-manje-nego-prosle-godine/1012200.aspx>

²⁹ Ciglević, M., 2016., *Elektronički arhivi, izazovi i perspektive*. URL: <https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2016/4/ciglevic.pdf>

novo mjesto i ulogu.“³⁰ Jedan od osnovnih ciljeva današnjih arhiva je tako prilagoditi svoje poslovanje novim trendovima i željama informacijskog društva. Pojam *informacijskog društva* može se razumjeti kao sinonim za nove informacijske i komunikacijske tehnologije³¹, kao i naziv za informatički obrazovano suvremeno društvo. Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije i njezina implementacija u sve sfere društva je danas neophodna. Tu činjenicu dokazuju i dosadašnji planovi i strategije Europske unije poput *Lisabonske strategije*, plan implementacije *Europskog oblaka otvorene znanosti* i tuzemni planovi poput *Prijedlog nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe* i *Nacionalni plan razvoja arhivske službe 2020.–2025.* pod vodstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Iz navedenog je vidljivo, da „brojne strategije i inicijative na području razvoja elektroničke uprave (e-spis, e-račun, e-pravosuđe, e-zdravstvo i dr.) potiču i podržavaju prijelaz prema elektroničkim sustavima i uslugama.“³², budući da su spomenute strategije prvobitno usmjerene na razvoj digitalizaciju i implementaciju za to potrebnih alata.

Međutim, informacijska tehnologija je osim osnovnih tehnoloških promjena uvela i znatne promjene u komunikaciji i suradnji među arhivima. Naime, digitalizacija, implementacija nove tehnologije i rastući troškovi održavanja iste, kao i nedostatak financijskih sredstava, dovode javne i kulturne ustanove u poziciju potrebe za razvojem zajedničkog djelovanja. „Arhivi tako sve više surađuju, kako međusobno tako i s raznim kulturnim i znanstvenim ustanovama, na stvaranju zajedničkih sadržaja usmjerenih na korisnike i zajednicu u kojoj djeluju, a ne same ustanove i njihove posebnosti.“ Rezultat te zajedničke suradnje su digitalne platforme poput suradničke arhivske mreže ICARUS i Europski arhivski portal (Archives Portal Europe). Kako bi olakšali pristup suvremenom korisniku, mnogi arhivi danas razvijaju i implementiraju (osim već spomenutih zajedničkih digitalnih portala i baze podataka) vlastite digitalne arhive.

³⁰ Branković, D., 2012., Mesto i uloga arhiva u savremenom informatičkom društvu – Strategije razvoja i ljudski resursi, str. 92. URL: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2012/10_Brankovic_2012.pdf

³¹ Isto.

³² Lemić, V., 2016., Arhivi i arhivistika za suvremenog korisnika, BIBLIOTECA ACADEMICA, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, str. 31.

2.1. Strategije i plan razvoja informacijskog okruženja u suvremenoj arhivskoj praksi

2.1.1. Strategije na razini Europske unije

Kao što je već bilo spomenuto, trendovi digitalizacije i sve veće ovisnosti o informacijskoj tehnologiji za zadovoljavanje potrebe korisnika u svim sektorima i sferama, dovodi do toga da se i arhivi moraju prilagođavati tim trendovima. Jedna od prvih i najznačajnijih strategija implementacije tih tehnologija je bila *Lisabonska strategija*. Naime, Europsko vijeće je na sastanku održanome u ožujku 2000. godine u Lisabonu postignulo dogovor o zajedničkom strateškom planu kako bi se povećala konkurentnost unutar svjetskog tržišta. Rezultat tog sastanka je bila *Lisabonska strategija* – skup strategija koja se sastoji od sedam ciljeva. Međutim, u kontekstu ovog rada je samo jedan cilj važan – šire i učinkovitije korištenje novih informacijskih tehnologija.³³

Iz *Lisabonske strategije* se kroz godine razvilo i niz drugih strategija. Jedan od značajnijih takvih inicijativa za arhive se može vidjeti iz izvještaja i akcijskog plana Europske unije nazvan *Povećana arhivska suradnja u Europi: akcijski plan* (Increased archival cooperation in Europe: action plan).³⁴ Izvještaj, objavljen u 2005., prikazuje osnovne ciljeve i rezultate dosadašnje prilagodbe novoj tehnologiji, kao i planove i strategije za njezinu daljnju implementaciju. U kontekstu ciljeva se kao jedna od važnijih navodi sama dostupnost gradiva - „Nadalje se utvrđuje da institucije trebaju razvijati dobru administrativnu praksu kako bi olakšale ostvarivanje prava zajamčena ovom Uredbom. Dokumenti moraju biti dostupni javnosti, koliko je to moguće, dostupni u elektroničkom obliku ili putem registra, u kojem je navedeno gdje se dokument nalazi.“³⁵ Izvještaj također navodi veliku uspješnost u provedbi tog plana – „Napredujemo prema potpuno elektroničkoj administraciji u kojoj se dokumenti izrađuju, primaju i obrađuju elektroničkim putem i upravljaju se računalnim postupcima. Taj

³³ Kesner-Škreb, M., 2007., Lisabonska strategija, Institut za javne financije, Zagreb. URL: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/PDF/4-07.pdf>

³⁴ Report on Archives in the enlarged European Union. Increased archival cooperation in Europe: action plan. URL: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2005/DE/1-2005-52-DE-F1-2.Pdf>

³⁵ Isto.

se razvoj ubrzava zahtjevima koji se postavljaju javnim vlastima u pogledu djelotvornosti i učinkovitosti, suradnji s drugim vlastima i poboljšanim uslugama za građane.“³⁶

Nadalje, važno je spomenuti da se akcijski plan ne ograničava samo na propisivanje mjera za povećanje dostupnosti gradiva. Plan također navodi važnost u stvaranju vlastitih digitalnih arhiva u sklopu Državnih arhiva, te tako i naglašava potrebu pružanja informacija i prilagođavanje vlastitog web mjesta arhiva drugim jezicima - „Ovisno o regiji u kojoj je uspostavljena arhivska služba, te bi se informacije trebale nuditi na engleskom, francuskom i / ili španjolskom.“³⁷ Na taj način bi se stvorilo jedinstveno digitalno tržište Europe, koje ne bi samo tuzemnim korisnicima omogućilo pristup javnom digitaliziranom arhivskom gradivu, nego svim potencijalnim korisnicima unutar Europske unije i izvan nje.

U sklopu akcijskog plana se također navodi proširenje zadataka i definicije arhivista. Novi društveni prioriteti i nove tehnologije glavni su faktori koji stoje iza širenja uloge arhivista u 21. stoljeću. Promjena društvenih očekivanja uloge arhivista u 21. stoljeću uvjetovana je sve većom irelevantnošću ograničenja na mjesto, vrijeme i medij za pristup informacija u doba digitalne povezanošću. Prema tome je potrebno i prilagoditi obrazovanje i zadatke arhivista tim novim trendovima. Akcijski plan Europske unije navodi sljedeće aktivnosti:

- promicati princip da arhivisti u 21. stoljeću trebaju pokriti puni kontinuitet životnog ciklusa dokumenta,
- organizirati praktične posjete i / ili stručnu praksu pripravnika arhiva u zemljama članicama EU i EU institucijama,
- dalje razvijati ulogu arhivista kao čuvara memorije društva, u skladu s profesionalnom etikom, u svim državama članicama EU i EU institucijama,
- ojačati ulogu koju arhivisti igraju u europskoj suradnji s drugim disciplinama, uključujući stručnjake informacijske i komunikacijske tehnologije.

Međutim, prema akcijskom planu uloga arhivista se ne ograničava samo na klasičnu poziciju čuvara memorije društva. Jedno od ključnih pitanja identificirano u izvješću je stvaranje novih alata i usluga. Znanje i stručnost arhivista, knjižničara i muzejskih kustosa se koristiti za izgradnju multimedijских sadržaja koji pružaju objašnjenje i smjernice kao i dodatni kontekst. Arhivist tako mora biti uključen u lokalna, nacionalna i, sve više, međunarodna partnerstva i

³⁶ Report on Archives in the enlarged European Union. Increased archival cooperation in Europe: action plan, str. 59. URL: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2005/DE/1-2005-52-DE-F1-2.Pdf>

³⁷ Isto, str. 80.

suradnje s knjižničarima, muzejskim kustosima i ostalim čuvarima memorije i pružateljima sadržaja, kako bi zajedno surađivali u implementaciji nove tehnologije. Također se naglašava potreba za implementacijom virtualne izložbe, koja globalnim korisnicima omogućuje pristup u svako doba.

Ove promjene, međutim, ne znače da se arhivist mora pretvoriti i u stručnjaka informacijske i komunikacijske tehnologije. Arhivist mora znati koristiti moderne tehnologije, ali što je još važnije, mora razumjeti strateške implikacije modernih tehnologija i kontinuirano prilagođavati svoje usluge novim tehnološkim potrebama, kako bi se europskom građaninu omogućio široki pristup autentičnim informacijama u bilo koje vrijeme i na bilo kojem mjestu.

Nadalje je važno spomenuti projekt *Digitalizacija europske industrije*, koji predstavlja sljedeći korak u planu stvaranja jedinstvenog globalnog tržišta. Prvi koraci u implementaciji ovog projekta pokrenuti su u 2016. godini. Projekt se temelji na 5 osnovnih elemenata implementacije:

- Uspostava europske platforme nacionalnih inicijativa za digitalizaciju industrije. Europska komisija planira koristiti svoje dosadašnje projekte digitalizacije, financijsku potporu, koordinaciju i zakonodavne ovlasti kako bi pokrenula daljnja ulaganja u sve industrijske sektore, kako bi se poticala digitalizacija.
- Uspostava i podrška kroz digitalnoinovacijskih centara. „Razvojem [...] mreže centara za digitalnu inovaciju i druge istraživačke i inovacijske infrastrukture pomoći će se malim i srednjim poduzećima u upravljanju njihovom digitalnom transformacijom.“³⁸
- Jačanje tržišne konkurentnosti EU kroz suradnju i stvaranje digitalnih platformi.
- Stvaranje regulatornog okvira za digitalno doba. Europska komisija izražava potrebu za stvaranjem i ažuriranjem propisa u ključnim područjima za industriju, poput kibernetičke sigurnosti i slobodnog protoka podataka.
- Edukacija i priprema stanovnika EU za digitalno doba. Osnovni cilj ovog koraka je „jačanje osobnih digitalnih vještina“.³⁹

³⁸ Europska komisija, KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA, Jačanje inovacija u europskim regijama: strategije za otporni, uključivi i održivi rast, 2017., str. 9. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HR/COM-2017-376-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF>

³⁹ Knežević, D., Glavurdić, I., 2018., Digitalizacija tržišta Europske unije: potencijal i mogućnosti koje donosi, str. 7. URL: <https://hrcak.srce.hr/196934>

2.1.2. Strategije i planovi u Republici Hrvatskoj

U Hrvatskoj se prvi koraci u modernizaciji arhivske službe pokreću već vrlo rano. U 1998. godini Hrvatski državni arhiv, pod nadzorom i uz pomoć financijske potpore Ministarstva kulture, pokrenuo je „projekt izgradnje jedinstvenog informacijskog sustava ArhIS.“⁴⁰ ArhIS je računalno obavijesno pomagalo usklađeno sa ISAD(G) i ISAAR(CpF) standardima. „Premda program nije operativno zaživio, njegovi su dijelovi bili preuzeti kao osnova za izradu arhivskoga nacionalnoga informacijskog sustava (NAIS), koji je u uporabi od 2007. godine.“⁴¹

Ozbiljniji koraci digitalizacije u ostalim baštinskim ustanovama se pokreću u 2004. godini uvođenjem *Nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične muzejske građe*. „Ministarstvo kulture je 2004. g. pokrenulo inicijativu za osnivanjem radne grupe za digitalizaciju arhivske, muzejske i knjižnične građe“⁴². Ovaj program je doživio svoj vrhunac otvorenjem portala *Hrvatska kulturna baština*, što se može smatrati nastavkom nacionalnog programa iz 2004.-e, budući da su osnovni ciljevi portala:

- potaknuti stvaranje novog digitalnog sadržaja,
- poboljšati njegovu dostupnost i vidljivost,
- promicati sustavan i ujednačen pristup digitalizaciji građe u kulturnim ustanovama.

Međutim, jedan od najvažnijih strateških planova je *e-Hrvatska 2020*. Godine 2013. Republika Hrvatska dobiva status člana Europske unije. Samo članstvo podrazumijeva i potrebu za usklađivanjem vlastite politike i ciljeva s propisima i strategijama EU. Na temelju već spomenutih strateških planova EU je Hrvatska razvila svoju vlastitu inačicu – *e-Hrvatska*.

e-Hrvatska je strateški dokument sastavljen s namjerom „unapređenja kvalitete života građana u Republici Hrvatskoj podizanjem konkurentnosti gospodarstva pomoću informacijske i komunikacijske tehnologije, pružanjem visokokvalitetnih elektroničkih javnih usluga društvu, a u skladu s važećim strategijama i zakonima Republike Hrvatske, direktivama Europske

⁴⁰ Seiter-Šverko, D., Križaj, L., 2012., Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj: od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji, str. 5. URL: https://www.min-kulture.hr/UserDocsImages/dokumenti/bastina/indok/digitalizacija_kulturne_bastine/Digitalizacija.pdf

⁴¹ Dobrica, L., 2017., Hrvatski državni arhiv, Matica hrvatska. URL: <http://www.matica.hr/hr/519/hrvatski-drzavni-arhiv-27024/>

⁴² Seiter-Šverko, D., Križaj, L., 2012., Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj: od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji, str. 6. URL: https://www.min-kulture.hr/UserDocsImages/dokumenti/bastina/indok/digitalizacija_kulturne_bastine/Digitalizacija.pdf

unije i preporukama struke. Svrha Strategije je stvoriti koherentan, logičan i učinkovit informacijski sustav države pružanjem visokokvalitetnih i ekonomičnih elektroničkih usluga kako na nacionalnoj, tako i na europskoj razini.“⁴³

Strategija e-Hrvatska se temelji na nizu različitih strateških planova i propisa. U kontekstu ovog rada i arhiva najvažniji su: *Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.*, *Nacionalni program promicanja audiovizualnoga stvaralaštva 2010.-2014.*, te *Strategija digitalizacije kulturne baštine 2020.*

U 2019. vlada Republike Hrvatske prema prijedlogu Ministarstva kulture donosi odluku o uspostavi novog plana razvoja za arhive - *Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti 2020.-2025.* Plan je nastao kao odgovor na novi *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*, koji je stupio na snagu 2019. Naime, novi Zakon se znatno razlikuje od svojih prijašnjih inačica. Važno je spomenuti da se, primjerice, u verziji Zakona iz 1997. digitalni/elektronički zapisi ne spominju, te tako nisu jasno definirani. Iz do sada navedenih strategija i planova se međutim jasno vidi da se u suvremenoj arhivistici fokus sve više obraća tim vrstama zapisa. Nacionalni plan je tako još jedan u nizu strateških planova za modernizaciju današnjeg tržišta. U Nacionalnom planu se navode 2 osnovna cilja:

- Osiguravanje pretpostavki za obavljanje arhivske djelatnosti. Ovaj cilj podrazumijeva dugoročno čuvanje gradiva i osiguravanje opreme za analogno i digitalno preuzimanje/posuđivanje gradiva. Ovaj cilj je u velikoj mjeri usredotočen na stvaranje informacijske infrastrukture kako bi se mogle zadovoljiti današnje pretpostavke korisnika.
- Osiguravanje dostupnosti gradiva. U planu je jasno obrazloženo da je „mogućnost pretvorbe arhivskog gradiva u digitalni oblik snažan doprinos povećanju njegove vidljivosti, omogućavanju ponovnog korištenja te stvaranju novih usluga, a daljnji razvoj arhivskog informacijskog sustava i uključivanje državnih arhiva u Središnji sustav Digitalne kulturne baštine osigurat će mrežni pristup gradivu i podacima o njemu.“⁴⁴

⁴³ Ministarstvo uprave, 2015., *Strategija e-Hrvatska 2020*, str. 2. URL: <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Strategija%20e-Hrvatska%202020.%20%2820.01.2016.%29.pdf>

⁴⁴ Ministarstvo kulture, 2019., *Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje od 2020. do 2025.* Središnji državni portal, URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=23702>

Osim *Nacionalnog plana razvoja arhivske djelatnosti 2020.-2025.* bitno je istaknuti i *Nacionalni plan digitalizacije kulturne baštine 2025.*, koji je predstavljen na *Devetom festivalu hrvatskih digitalizacijskih projekata* u 2019. godini. Plan se sastoji od ukupno pet ciljeva, koje je odredilo Europsko vijeće:

- konsolidacija strategija i ciljeva za digitalizaciju kulturnog sadržaja,
- konsolidacija organizacije digitalizacije i osiguravanje sredstava za digitalizaciju, uključujući promoviranje javno-privatnog partnerstva,
- poboljšanje uvjeta za online dostupnost i korištenje kulturnih sadržaja,
- doprinos daljnjem razvoju Europeane,
- osiguranje dugoročne digitalne zaštite.⁴⁵

Kao što je vidljivo iz ciljeva, plan se veže na već spomenute planove i strategije razvoja i unapređenja digitalizacije u EU te se kao osnovni zadaci mogu spomenuti: proširenje dostupnosti kulturne baštine kao i njezino korištenje i razvijanje sadržaja za korisnike putem informacijske i komunikacijske tehnologije.

Nadalje je važno spomenuti i projekt *e-kultura – Digitalizacija kulturne baštine*, koji je nastao u 2020. suradnjom partnerskih institucija poput Hrvatskog državnog arhiva, Nacionalne sveučilišne knjižnice, Muzeja za umjetnost i obrt i Hrvatske radiotelevizije. Cilj ovog projekta je povećati dostupnost kulturnoj baštini u digitalnom obliku, te stvaranje jedinstvenog informacijskog sustava (centralni repozitorij) na kojem će to kulturno dobro biti pohranjeno i dostupno javnosti. Centralni repozitorij bi tako djelovao kao sastavni sustav „za pohranu, pristup, agregaciju i pretraživanje gradiva kulturne baštine“⁴⁶, kao i nudio srodne usluge u pitanjima digitalizacija te tako ojačao suradnju između arhiva, knjižnica i muzeja.

⁴⁵e-Savjetovanja, Nacionalni plan digitalizacije kulturne baštine 2025. URL: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=10350>

⁴⁶ Hrvatski državni arhiv, Projekt „e-kultura – Digitalizacija kulturne baštine“. URL: <http://www.arhiv.hr/hr/hr/Informacije-za-stvaratelje/Digitalno-gradivo/Projekt-e-kultura-Digitalizacija-kulturne-ba%C5%A1tine>

3. Elektronički zapisi

Do sada se u radu višestruko spomenula važnost digitalizacije u suvremenoj arhivistici. Naime, sama digitalizacija podrazumijeva i stvaranje elektroničkih zapisa, te se tako može zaključiti da je to za suvremenog arhivista jedna od osnovnih zadaća. Margaret Coutts u svojoj knjizi *Odmaknuti se od silosa: strateška suradnja u digitalizaciji* (Stepping Away from the Silos: Strategic Collaboration in Digitisation) ovaj novi trend objašnjava na sljedeći način: „Posljednjih godina se veća važnost pridaje digitalizaciji jer korisnici sada očekuju više od samo bogate zbirke.“⁴⁷ i „Na ovaj trend digitalne dominacije, kao što bi se i moglo očekivati, utječu potrebe i očekivanja korisnika.“⁴⁸ Iz navedenog je vidljivo da su osnovni pokretači promjena u današnjoj arhivistici sami korisnici, te je važno prilagođavati se njihovim potrebama.

Pravilnik o pretvaranju knjigovodstvenih isprava koje se čuvaju u izvornom pisanom obliku u elektronički zapis (NN 76/2019) definira e-zapis kao podatke „koji su elektronički generirani, poslani, primljeni ili sačuvani na elektroničkom, magnetnom, optičkom ili drugom mediju.“⁴⁹ Osnovna razlika između elektroničkog i klasičnog, papirnato dokumenta se pronalazi u načinu njihovog nastanka, kao i u načinu pohrane. „U elektroničkom okruženju osnovna informacijska jedinica je podatak koji je samo jedan niz znakova ili bajtova sastavljenih od bitova (0 ili 1). Podaci su zapisani na digitalnim nosačima.“⁵⁰ Važno je istaknuti da se digitalni zapisi mogu koristiti, obrađivati i pohranjivati samo uz pomoć za to primjerene informacijske tehnologije.

Papirnat zapisi se međutim mogu i analogno koristiti, dodatni pribor ili tehnologija nije za njezinu upotrebu potrebna. Korisnik može sve potrebne informacije pronaći na samom dokumentu. „U elektroničkom okruženju sve je potpuno drukčije: elementi su razdvojeni, često ih čuvaju različite službe. Ipak, oni moraju biti skupljeni zajedno da bi podatke učinili razumljivima i pogodnima za povijesnu analizu.“⁵¹

⁴⁷ Coutts, M., 2017., *Stepping Away from the Silos: Strategic Collaboration in Digitisation*, Chandos publishing, Cambridge, str. 87.

⁴⁸ Isto, str. 3.

Pravilnik o pretvaranju knjigovodstvenih isprava koje se čuvaju u izvornom pisanom obliku u elektronički zapis (Narodne novine d.d. 76/2019).

⁵⁰ Dhérent, C., 2003., *Elektronički zapisi – Priručnik*, Uprava arhiva Francuske, Paris, str. 11.

⁵¹ Isto.

Međutim, postoje brojne pogodnosti koje e-zapisi nude kako korisnicima tako i njezinim stvarateljima:

- Ušteda prostora. Elektronički zapisi nisu opipljivog oblika. Velika količina takve vrste zapisa se stoga mogu pohraniti na jednom fizičkom mediju poput CD-a, DVD-a, USB-a ili je moguće i izbjeći pohranu na takav medij uz pomoć pohrane u oblaku.
- Omogućava pristup zapisima u bilo koje vrijeme i s bilo kojeg mjesta. Pohranom zapisa u digitalnim arhivima omogućuje se olakšan pristup korisnicima. Na taj način zapis postaje neovisan o ograničavajućim entitetima poput mjesta i vremena.
- Uz odgovarajuće utvrđene kriterije pretraživanja, vrijeme pretraživanja dokumenata svodi se na minimum.
- Povećana sigurnost. U digitalnom okruženju je moguće omogućiti samo ovlaštenim korisnicima pristup određenim dokumentima.
- Smanjeni troškovi poslovanja. U usporedbi s pohranjivanjem papirnatih dokumenata, elektronička pohrana smanjuje operativne troškove zahvaljujući bržem pretraživanju i smanjenom riziku gubitka dokumenata kao posljedica prirodnih katastrofa ili drugih događaja (poput požara, krađe i poplave).

3.1. Problem autentičnosti e-zapisa

Njemački arhivist Jacob von Ramingen u 16. stoljeću piše nekoliko djela o ulozi registratora, „čija je svrha bila dokazati važnost njegova posla.“⁵² U svojim djelima Ramingen navodi nekoliko preduvjeta koje budući arhivist mora ispuniti ako se želi baviti tom profesijom. Osim stručne prakse i ispita, arhivist mora, „prije negoli stupi u službu, položiti i prisegu.“⁵³ Smisao prisege je zakleti se da će se čuvati samo autentični zapisi, tj. da će se gradivo obrađivati objektivno. „Smatralo se naime kako prisegnute službenici predstavljaju jamstvo kako su u arhive i registrature zaprimljeni samo vjerodostojni“⁵⁴ zapisi. Vidljivo je da je pojam „autentičnosti“ već u prvom razvojnom dijelu arhivske službe predstavljao jedan od ključnih zadataka i ciljeva arhivista. Važnost ovog pojma se nimalo ne gubi u drugoj razvojnoj fazi od 18. st. do sada, te se taj termin može pronaći i u suvremenoj arhivistici. ISO 15489 norma tako navodi sljedeće: „Spise treba pohraniti na medije koji osiguravaju njihovu iskoristivost, pouzdanost, autentičnosti zaštitu tako dugo dok je potrebno.“⁵⁵ Nadalje, bitno je spomenuti i razliku između pojma dokumenta i zapisa. Do sada su se u ovom radu ti pojmovi koristili kao sinonimi, međutim, postoje važne distinkcije u uporabi tih termina. Hrvoje Stančić u svome članku *Je li pohrana podataka u oblaku pravo rješenje za arhivsku struku?* te pojmove definira na sljedeći način: „Dokument“ kao „jedinica koja ima sadržaj i oblik koji se smiju mijenjati“, a „zapis“ kao „arhivska jedinica koja ima sadržaj, kontekst i strukturu, zabilježena je u stabilnome obliku i stvorena ili zaprimljena tijekom pojedinačnih ili institucijskih aktivnosti te pohranjena kao dokaz tih aktivnosti za buduću uporabu.“⁵⁶ Ključno kod definicije zapisa je Stančićeva uporaba termina „arhivska jedinica“, čime se stvara jasna razlika između dokumenta i zapisa. Dokument je tako nešto što se može mijenjati, a zapis nešto što se mora pohraniti onako kako je zaprimljeno, u svom „autentičnom“ obliku.

⁵² Filipović, I., 2018., Kakav mora biti arhivist? O poželjnim osobinama i obrazovnom profilu ranonovovjekovnih arhivista na primjeru njemačkih zemalja i Francuske, Arhivski vjesnik, Vol. 61 br. 1, str. 11. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=316607

⁵³ Filipović, I., 2018., Kakav mora biti arhivist? O poželjnim osobinama i obrazovnom profilu ranonovovjekovnih arhivista na primjeru njemačkih zemalja i Francuske, Arhivski vjesnik, Vol. 61 br. 1, str. 13. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=316607

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ ISO 15489-1, 2016., str. 19. URL: <http://www.das.hr/wp-content/uploads/2015/09/ISO-15489-1.pdf>

⁵⁶ Mihaljević, M., Mihaljević, M., Stančić, H., 2015., Arhivistički rječnik. Englesko-hrvatski, hrvatsko-engleski, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 183 str. URL: <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/>

Međutim, pojavom informacijske tehnologije i samim time nove vrste zapisa (e-zapis) pitanje autentičnosti postaje zamršeni problem. Luciana Duranti tako tvrdi da arhivisti mogu zapise samo tada autentično očuvati, kada su oni prvobitno stvoreni. Stoga je važno da arhivist utvrdi identitet zapisa prije njegovog pribavljanja, jer „autentičan zapis je onaj čija izvornost može biti utvrđena. To traži načine provjere kojima će se potvrditi da ga je stvorila osoba koja je kao takva navedena, i da su se sustav, softver i osoba zadužena za čuvanje zapisa ponašali pouzdano, te da se nisu uplitali u zapis ili ga pokvarili.“⁵⁷ U digitalnom okruženju međutim nije moguće u potpunosti očuvati elektroničke zapise. Moguće je samo sačuvati sposobnost reprodukcije zapisa. Melina Lučić u svome radu *Obrazovanje arhivista i spisovoditelja za novo okruženje: praksa u svijetu i izgledi u Hrvatskoj* navodi sljedeće: „Nestabilnost elektroničkih zapisa povezuje arhiviste i spisovoditelje, arhivističke postupke i funkciju upravljanja spisima, u zajedničkomu naporu da se takvim zapisima sačuva autentičnost i vjerodostojnost.“⁵⁸ Međutim, postavlja se pitanje – na koji način su elektronički zapisi „nestabilniji“ od papirnih? Bitno je ovdje spomenuti način na koji se oni pohranjuju. Vlatka Lemić spominje sljedeće načine zaštite:

- prijenos elektroničkih zapisa u papirnati ispis ili mikrofilm,
- pohrana zapisa u „arhivskim formatima“, što podrazumijeva konvertiranje elektroničkih zapisa iz dobivenog formata u format za dugoročnu pohranu,
- pohranu na fizičkim medijima ili očuvanje na izvornim formatima (CD, DVD, magnetske trake i diskovi),
- migracija zapisa na suvremene medije fizičke pohrane. „Metoda se oslanja na program stalnih migracija digitalnih zapisa u suvremene formate zapisa, no ujedno je i najskuplja strategija jer zahtijeva velika ulaganja u nove tehnologije.“⁵⁹

Iz navedenog se može zaključiti da je osnovan način pohrane elektroničkih zapisa migracija na druge fizičke medije. Najčešći razlog te migracije je zastarjelost trenutne tehnologije. Hrvoje Stančić navodi sljedeće načine migracije:

- Migracija iz jednog fizičkog medija na drugi. Npr. „migrirati sadržaj CD-a na DVD, pa potom na Blu-Ray itd.“⁶⁰

⁵⁷ Zwicker, J., 2001., Pravna pitanja vezana za autentičnost zapisa u elektroničkom okruženju, Arhivski vjesnik, br. 44, str. 137, URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=14518

⁵⁸ Lučić, M., 2001., Obrazovanje arhivista i spisovoditelja za novo okruženje: praksa u svijetu i izgledi u Hrvatskoj, Arhivski vjesnik, br. 44, str. 40, URL: <https://hrcak.srce.hr/9307>

⁵⁹ Lemić, V., 2004., Arhivi i elektronički zapisi - iskustva skandinavskih zemalja. Arhivski vjesnik, Vol. 46, br. 1, str. 16. URL: <http://hrcak.srce.hr/file/11124>

- Promjena formata zapisa. Ovo podrazumijeva promjenu iz zastarjelog formata u novi.
- Uporaba emulatora. „Njima možemo emulirati zastarjeli program na suvremenom operativnom sustavu i tako pročitati stare zapise.“⁶¹

Međutim, migracija zapisa iz jednog medija ili formata u drugi bitno mijenja i sam zapis. Duranti navodi sljedeće „svaki dokumentarni oblik ima karakterističan i jedinstven način zadržavanja i izražavanja svojih međuovisnosti s radnjama, osobama te sa upravnim i dokumentarnim kontekstom, pa prijelaz dokumenta iz jednoga oblika u drugi nepopravljivo preinačuje rečene odnose.“⁶²

U prijašnjem dijelu rada se spomenula definicija elektroničkog zapisa te tako konstatiralo da se ta vrsta zapisa sastoji od niza znakova ili bajtova. Duranti smatra da procesi pretvorbe i migracije potrebni za očuvanje zapisa nesumnjivo izmjenjuju temeljne bitove koji ga 'čine'. Treba imati i na umu da je ta vrsta zapisa ovisna o softveru i informacijskoj tehnologiji da bi bila upotrebljiva. Softverske greške ili „bugovi“ mogu tako prouzročiti promjene unutar sadržaja ili formata zapisa.

Danas se međutim razvijaju različite strategije kako bi se takav gubitak izbjegavao. Luciana Duranti i njezin tim, kao i arhivisti iz Nacionalnog arhiva Kanade danas sudjeluju na izradi softverskih rješenja tih problema. Duranti rješenje vidi u uključivanju metapodataka u profil zapisa, koji bi bili sastavni dio svakog zapisa za koji se pretpostavlja da je vjerodostojan i upućivali na njezino izvorno podrijetlo.

Iz navedenog se može zaključiti da suvremeni arhivist mora biti i IT stručnjak, kako bi današnjem korisniku omogućio autentičan zapis u digitalnom okruženju. To potvrđuje i Josef Zwicker koji u svome radu *Pravna pitanja vezana za autentičnost zapisa u elektroničkom okruženju* navodi sljedeće: „Ukoliko arhivi nemaju udjela u stvaranju IT aplikacija (IT - informacijska tehnologija), ukoliko nisu nazočni u odgovornim tijelima koja koordiniraju IT aktivnosti, ukoliko nisu nazočni u uredima odgovornima za opća pitanja administracije, vladinim, gradskim ili gospodarskim, tada nije moguće osigurati pouzdanost i autentičnost.“⁶³

⁶⁰ Stančić, H., 2016., Je li pohrana podataka u oblaku pravo rješenje za arhivsku struku?, Netokracija. URL: <https://www.netokracija.com/arhivska-pohrana-oblak-sector-118085>

⁶¹ Stančić, H., 2016., Je li pohrana podataka u oblaku pravo rješenje za arhivsku struku?, Netokracija. URL: <https://www.netokracija.com/arhivska-pohrana-oblak-sector-118085>

⁶² Duranti, L., 2000., ARHIVSKI ZAPISI – Teorija i praksa, Hrvatski državni arhiv, str. 182.

⁶³ Zwicker, J., 2001., Pravna pitanja vezana za autentičnost zapisa u elektroničkom okruženju, Arhivski vjesnik, br. 44, str. 138. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=14518

Implikacija arhivista kao IT stručnjaka se međutim kosi s jednim od ciljeva i strategija plana EU *Povećana arhivska suradnja u Europi: akcijski plan*, koji izričito navodi da arhivist ne mora biti stručnjak za IK tehnologiju. Napori Luciane Duranti i kanadskih arhivista štoviše dokazuju da puka suradnja arhivista i IT stručnjaka nije dovoljna i da je često potrebno da suvremeni arhivist i sam djeluje kao informacijski stručnjak, ali ne informatičar, kako bi najbolje mogao povezati tradiciju struke i suvremena IT rješenja.

3.2. Zakonski okvir za elektroničke zapise

Budući da se suvremeno poslovanje sve više okreće digitalnom načinu rada i komunikacije, važno je napomenuti da se i zakonske regulative moraju prilagoditi tim novim načinima stvaranja i upravljanja zapisima. Bitno je ovdje spomenuti program, proizašao iz već navedenih strategija EU i Republike Hrvatske, e-Građana ili e-Vlade (e-government), poznat još pod nazivom e-Hrvatska. Program ove vrste „podrazumijeva široku primjenu odgovarajućih postupaka, metoda i tehnologija pogodnih za rad i elektroničko pružanje usluga i komunikaciju s građanima, poslovnim subjektima i drugim tijelima i institucijama državne vlasti.“⁶⁴ Osnovni cilj tog programa se može iščitati već iz samog slogana „Država bez papira“.⁶⁵ Sam slogan podrazumijeva stvaranje, primanje i pohranu e-zapisa i u arhivskim službama. Iz tog razloga je važno zakonski definirati tu vrstu dokumenta. Nadalje će se tako nabrojati zakoni relevantni za e-zapise i razvoj informacijskog okruženja:

- Zakon o provedbi Uredbe (EU) br. 910/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. srpnja 2014. o elektroničkoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije na unutarnjem tržištu i stavljanju izvan snage Direktive 1999/93/EZ (NN 62/17),
- Uredbu (EU) br. 910/2014,
- Zakon o državnoj informacijskoj infrastrukturi (NN 92/2014),
- Uredbu o organizacijskim i tehničkim standardima za povezivanje na državnu informacijsku infrastrukturu (NN 60/2017),

⁶⁴ Boban, M. (2008) Implementacija E-government modela u jedinicama lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, Vol. II (1-2/2008), str. 1. URL: <https://www.bib.irb.hr/406848>

⁶⁵ Ministarstvo uprave, 2015., Država bez papira (e-Hrvatska), Središnji državni portal. URL: <https://uprava.gov.hr/drzava-bez-papira-e-hrvatska/14401>

- Zakon o elektroničkom izdavanju računa u javnoj nabavi (NN 94/18),
- Sudski poslovnik (NN 37/2014) odnosno njegove izmjene kojima je uvedeno elektroničko vođenje spisa u pravosuđu, kao i komunikacija putem elektroničke pošte (mogućnost obavještanja stranaka o predmetu i dostavljanje zapisnika sudionicima sjednice i sastanka putem elektroničke pošte),
- Zakon o Nacionalnoj infrastrukturi prostornih podataka (NN 56/13).

Promjene i noviteti s fokusom na komunikaciju elektroničkim putem te stvaranje i razmjenu službenih dokumenata i informacija u elektroničkom obliku mogu se uočiti i u propisima koji uređuju pojedine druge djelatnosti. Kao primjer se može spomenuti porezno zakonodavstvo. Opći porezni zakon (NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 42/20) tako od svoje izmjene 2016., sve do posljednje promjene 2020. propisuje pravoavljanost poreznog akta u elektroničkom obliku, mogućnost dostave akta elektroničkim putem, te mogućnost izdavanja računa poreznom obvezniku u elektroničkom obliku. Usporedi li se to sa starijim verzijama Zakona, može se uočiti znatno proširenje u kontekstu propisivanja uporabe i komunikacije e-zapisima, što ujedno dokazuje i već spomenuto težište svih današnjih djelatnosti na digitalnu transformaciju svojeg poslovanja.

U kontekstu e-zapisa važno je spomenuti i ISO 27001 normu. Osnovna funkcija ISO 27001 norme je opisivati „kako upravljati informacijskom sigurnošću u tvrtkama“⁶⁶ procjenom i obradom rizika te implementiranjem sigurnosnih mjera za izbjegavanje rizičnih situacija.

Međutim, do nedugo u arhivskom zakonodavstvu nisu postojale jasne zakonske regulative za upravljanje e-zapisima. Naime, zakoni poput Zakona o elektroničkom potpisu (NN 10/02) i Zakona o elektroničkoj ispravi (NN 150/05) se izričito odnose na takvu vrstu zapisa, no ostali propisi i zakonske regulative, kao npr. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/1997), (ključan zakon za arhivsku radnju koji je stupio na snagu 1997.) sve do svoje prve revizije 2018. nije spominjao e-zapise. 2018. se prepoznaje važnost promjena u arhivskim trendovima te se samim time zakon ažurira kako bi bio u skladu sa suvremenim strategijama digitalizacije u svijetu. Novi zakon samim time donosi niz promjena:

- Transformacija službe. „Omogućeno je osnivanje arhiva u sastavu i izmijenjen je način upravljanja većim arhivima, koji su dobili upravna vijeća.“⁶⁷

⁶⁶ Kosutić, D., Što je ISO 27001?, Advisera. URL: <https://advisera.com/27001academy/hr/sto-je-iso-27001/>

⁶⁷ Ministarstvo kulture, 2019., Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020.-2025., Središnji državni portal, str. 5. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=23712>

- Promjena dostupnosti gradiva. Naime, novim zakonom se ukida rok nedostupnosti gradiva u vremenskom periodu od tridesetak godina. Javno arhivsko gradivo postaje dostupno od trenutka svojeg nastanka.
- Povećana zaštita digitalnog gradiva.

Nadalje je važno spomenuti da je tim zakonom „utvrđeno da je javno arhivsko gradivo dostupno od njegova nastanka ako zakonom nisu utvrđena određena ograničenja, odnosno ukoliko ono ne sadrži nedostupne, klasificirane ili druge tajne podatke.“⁶⁸ Ograničenja se mogu pronaći u Općoj uredbi o zaštiti podataka ((EU) 2016/679).

3.2.1. Opća uredba o zaštiti osobnih podataka

Opća uredba o zaštiti osobnih podataka ((EU) 2016/679) poznatija kao GDPR (General Data Protection Regulation) nastala je u 2016. godini, a na snagu stupa od 2018. Uredba donosi okvir za postavljanje visokog standarda zaštite osobnih podataka svih građana EU. „Uredba se sastoji od liste potrebnih sigurnosnih mjera i obvezi koje tvrtke i organizacije moraju ispuniti kako bi se ispunila zadana zaštita privatnosti osoba.“⁶⁹ Jedan od razloga nastanka GDPR-a je sve veća rasprostranjenost informacijske tehnologije i društvenih mreža što iziskuje novi model zaštite podataka, koje organizacije prikupljaju o osobama. Samim time se može zaključiti da se GDPR odnosi na sve tvrtke i organizacije koje prikupljaju osobne podatke korisnika, pa tako i na arhive.

Osnovni ciljevi ove Uredbe su:

1. usklađivanje zakona o zaštiti podataka u cijeloj Europi,
2. zaštita i osnaživanje osobnih podataka svih građana EU,
3. promjena načina pristupa zaštiti podataka u organizacijama.⁷⁰

Postavlja se međutim pitanje, koje promjene donosi GDPR za arhive? Proširuje se definicija osobnih podataka. Samim time se pojam identificirane osobe ne ograničava samo na osobu koju se može izravno identificirati nego i neizravno. Nadalje je svaka institucija koja želi

⁶⁸ Isto, str. 13.

⁶⁹ Event Horizon, 2018., GDPR | Opća uredba o zaštiti podataka. URL: <http://www.event-horizon.hr/gdpr/>

⁷⁰ Središnji državni portal, 2018., Općenito o Općoj uredbi o zaštiti podataka. URL: <https://rdd.gov.hr/izdvojeno/opca-uredba-o-zastiti-podataka-203/opcenito-o-opcoj-uredbi-o-zastiti-podataka/253>

koristiti osobne podatke pojedinca dužna prvo zatražiti privolu. Pojedinaac također ovom uredbom stječe tzv. „pravo na zaborav“. „Pravo na zaborav“ pojedincu omogućuje pravo da zatraži brisanje svojih osobnih podataka koje određena ustanova drži. Arhivi su iznimka što se tiče prava na brisanje. To je vidljivo u 50. članku Opće uredbe gdje se izričito navodi da je daljnje zadržavanje osobnih podataka zakonito tamo gdje je potrebno „...u svrhe arhiviranja u javnom interesu, u svrhe znanstvenog ili povijesnog istraživanja ili u statističke svrhe trebalo bi smatrati usklađenom zakonitom obradom.“⁷¹ Takva obrada provodi se pod uvjetom da postoje odgovarajuće zaštitne mjere poput pseudonimizacije. Pseudonimizaciju uredba definira kao „obradu osobnih podataka na način da se osobni podaci više ne mogu pripisati određenom ispitaniku bez uporabe dodatnih informacija, pod uvjetom da se takve dodatne informacije drže odvojeno te da podliježu tehničkim i organizacijskim mjerama kako bi se osiguralo da se osobni podaci ne mogu pripisati pojedincu čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi.“⁷² No nije sigurno odnosi li se iznimka „prava na zaborav“ i na online arhivske materijale, jer je sporno je li to srž arhivskih aktivnosti i je li to razumni objekt arhivskog procesa.

Nadalje se povećava opseg informacija koje arhiv treba dati vlasnicima tih podataka, na primjer zakonsku osnovu za obradu njihovih podataka, rok čuvanja podataka i njihovo pravo na pritužbu državnom tijelu za zaštitu podataka ukoliko korisnici smatraju da se s njihovim podacima postupa na neodgovarajući način. GDPR također pojačava prava vlasnika podataka uvođenjem prava na traženje informacija o obradi svojih osobnih podataka, informacija o pristupanju podacima u određenim okolnostima te ispravljanje netočnih podataka. Uvodi se i tzv. „Privacy by design“. To znači da se zaštita podataka uključuje od početka projektiranja sustava. Drugim riječima, ono „zahtijeva od voditelja obrade zadržavanje i obrađivanje samo onih podataka koji su apsolutno potrebni za izvršenje svojih obaveza (smanjenje podataka), kao i ograničavanje pristupa osobnim podacima onima koji ih trebaju obrađivati.“⁷³

⁷¹ Sveučilište u Zagrebu, Metalurški fakultet, Uredba o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka. URL: <https://www.simet.unizg.hr/hr/katalog-informacija/opca-uredba-o-zastiti-podataka-gdpr/view>

⁷² EU Opća uredba o zaštiti podataka, 2018., Definicije, Članak 4. URL: <https://www.privacy-regulation.eu/hr/4.htm>

⁷³ Čurković, M., Dobrić, S., Horvat Martinović, J., Krišto, J. & Šker, T. (ur.) 2015. Zbornik radova s međunarodne znanstveno-stručne konferencije Dani hrvatskog osiguranja. Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, str. 38. URL: www.huo.hr/download_file.php?file=zbornik-hdo2017.pdf

3.2.1.1. Promjene i problemi za arhive

Kao što je vidljivo, GDPR je za sve tvrtke i ustanove donio velike promjene u načinu izvršavanja njihovih radnji. Uredba se po svojoj samoj prirodi može shvatiti kao sveobuhvatni pravilnik o zaštiti osobnih podataka, te tako zahtijeva da se ostali zakoni država moraju mijenjati i prilagođavati GDPR-u kako ne bi došlo do konflikta između njih. Međutim, upravo to je i ključna problematika ovog dokumenta. Budući da različite tvrtke/ustanove posluju i djeluju na različite načine, teško je prilagoditi pravila tako da budu za sve relevantne. Primjena GDPR-a u razne sektore ilustrira problem takvih općenitih zakona da se riješi spektar vrlo različitih i kompleksnih problema kao što su to osobni podaci.

Uredba tako eksplicitno navodi javne arhive, zbog toga stručnjaci nisu sigurni kako će GDPR utjecati na privatne arhive. Nadalje, Uredba u uvodnoj odredbi broj 158 navodi sljedeću definiciju arhiva: „Tijela javne vlasti ili javna ili privatna tijela koja posjeduju evidenciju od javnog interesa trebala bi biti službe koje, na temelju prava Unije ili prava države članice, imaju pravnu obvezu stjecati, čuvati, ocjenjivati, slagati, opisivati, komunicirati, promicati, širiti i pružiti pristup evidencijama od trajne vrijednosti za opći javni interes.“⁷⁴ Isabel Taylor u svojoj analizi GDPR-a pod nazivom *Opća uredba o zaštiti podataka ((EU) 2016/679) Bijela knjiga* (The general data protection regulation ((EU) 2016/679) White paper) tvrdi da je tom definicijom ograničeno shvaćanje arhiva i da se isključuju privatni arhivi. Tu tvrdnju učvršćuje i odvjetnička tvrtka Bird & Bird koja smatra da se tom definicijom „sugerira da se na to trebaju osloniti samo tijela ili vlasti koje imaju obvezu interakcije s zapisima „trajne vrijednosti za opći javni interes“.⁷⁵

Nadalje, GDPR zahtijeva implementaciju niza sigurnosnih mjera radi zaštite podataka, poput unosa pseudopodataka i enkripciju osobnih podataka; osiguravanje povjerljivosti, integriteta, dostupnosti i otpornosti sistema i servisa koji obrađuju osobne podatke; mogućnost povrata osobnih podataka i pristupa u „slučaju fizičkog ili tehničkog incidenta.“⁷⁶ Arhivi trebaju osigurati zaštitu podataka u svim oblicima pohrane. Tako se za pohranu na lokalnim uređajima mora osigurati enkripcija sa zaštitom putem lozinki. Cloud pohrana treba biti

⁷⁴ EU Opća uredba o zaštiti podataka, 2018., Razlog 158. URL: <https://www.privacy-regulation.eu/hr/r158.htm>

⁷⁵ Bird & Bird, Derogations and special conditions. URL: <https://www.twobirds.com/~media/pdfs/gdpr-pdfs/81-guide-to-the-gdpr--derogations-and-special-conditions.pdf?la=en&hash=0D16F81389A0F1D60D20BB503DF92ACC701E4571>

⁷⁶ EUR-Lex, 2016., Document 32016R0679. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE-HR-EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>

povjerena tvrtkama koje imaju iskustvo u pružanju usluge, što iziskuje suradnju s drugim ustanovama i tvrtkama srodnih zanimanja. Arhivi moraju dati subjektima mogućnost isključivanja (tzv. "Opt-out") njihovih osobnih podataka iz baze. Ovo je važna promjena jer korisnicima zapravo daje mogućnost brisanja, odn. preseljenja određenih jedinica javnoga arhivskog gradiva. Međutim, implementacija tih mjera iziskuje i dodatne troškove zbog nabave informacijske i komunikacijske tehnologije kao i obrazovanja zaposlenika.

Jedna od prednosti za arhiviste jest što će organizacije koje posluju velikim količinama zapisa imati problema sa skladištenjem i opisivanjem zapisa jer je to dugotrajan i mukotrpan posao. Stoga će neke organizacije morati dati upravljanje zapisima arhivima vanjskom pružatelju usluge (engl. outsourcing), što generira posao kao i dodatne financije. No zbog velike količine elektroničkih zapisa ovo može za arhive značiti i zasićenje u poslovanju.

Zaključno, iako se GDPR-om dovode mnoge promjene u kontekstu obrade osobnih podataka, Uredbom ne dolazi do većih promjena u samom načinu rada javnih arhiva. Naime, arhivi prema Zakonu o zaštiti osobnih podataka (NN 106/2012) već imaju određene obveze (prijava zbirki osobnih podataka, imenovanje službenika za zaštitu podataka i drugo). Pozornost su međutim privukle kazne, koje mogu, ovisno o razini kaznenog djela, iznositi velike svote. „Niži stupanj kazni odnosi se na administrativne propuste poput pogrešaka u vođenju evidencije, obavještavanja ispitanika o povredama podataka ili komunikacije s nadzornim tijelom.“⁷⁷ Za niži stupanj povrede osobnih podataka, novčane kazne mogu iznositi 10 milijuna eura ili 2% ukupnog godišnjeg prometa, ovisno o tome koja je svota veća. Viši stupanj kazne, koji se odnosi na teške slučajeve kršenja zaštite i obrade osobnih podataka, može iznositi 20 milijuna eura ili 4% godišnjeg prometa. Međutim, dopušta se izuzimanje javnih tijela od plaćanja kazne, tako da se kazne ne očekuju.⁷⁸

Novost je ta da će arhivi biti obvezni izvijestiti nadzorno tijelo ako dođe do neovlaštenog uvida u osobne podatke. AKM (arhivi, knjižnice i muzeji) institucije izuzete su od obveze da o obradi određenih podataka izvješćuju osobe na koje se ti podaci odnose. Opći izuzetak ima javno arhivsko gradivo prema kojem zaštitu osobnih podataka treba uskladiti s pravom na pristup informacijama, što u privatnom sektoru nije slučaj.

⁷⁷ GDPR informer, 2018., Vodič kroz GDPR za početnike. URL: <https://gdprinformer.com/hr/vodic-kroz-gdpr>

⁷⁸ GDPR informer, 2018., Sad je službeno: Vlada neće kažnjavati tijela javne vlasti! URL: <https://gdprinformer.com/hr/vijesti/sad-je-sluzbeno-vlada-nece-kaznjavati-tijela-javne-vlasti>

4. Digitalna transformacija

Jedan od ključnih pojmova, koji je u suvremeno doba teško izbjeći, je „digitalna transformacija“. Digitalna transformacija je „temeljita promjena u organizaciji i načinu tradicionalnog poslovanja korištenjem digitalnih tehnologija i primjenom novih poslovnih modela s ciljem poboljšanja performansi organizacije i brže prilagodbe u okruženju koje se stalno i brzo mijenja.“⁷⁹ Osnovni cilj ovakve vrste transformacije je prilagoditi se današnjem informacijskom društvu kojeg karakterizira globalizacija, stalna povezanost, brz tehnološki napredak, kao: „Big data, Internet stvari, blockchain tehnologija i umjetna inteligencija“.⁸⁰

Osnovne strategije u digitalnoj transformaciji su:

- Optimizacija – Ova strategija podrazumijeva digitalizaciju poslovanja.
- Inovacija – Prilagodba i kreiranje proizvoda i usluga u skladu sa informacijskom i komunikacijskom tehnologijom.⁸¹

Katarina Šiber Makar u svome članku *Hrvatska u digitalnoj transformaciji kasni, ali brojne prilike još su otvorene* piše „U ovom trenutku, i u Hrvatskoj i u svijetu, značajno je veći broj inicijativa koje su fokusirane na optimizaciju, nego onih fokusiranih na inovaciju.“⁸² Ovu tvrdnju dokazuju i do sada spomenute strategije i planovi EU i RH, čije je težište na digitalizaciji postojećih dokumenata i zapisa.

Za praćenje i mjerenje napretka u digitalnoj transformaciji koristi se indeks digitalnog gospodarstva i društva, tzv. DESI (Digital Economy and Society Indeks). DESI mjeri sljedeća ključna područja, kako bi odredio razinu razvoja određene države:

- Povezivost – Mjeri se brzina i dostupnost interneta. Istraživanja su pokazala da 95% stanovništva EU posjeduje priključak na Internet.

⁷⁹ Apsolon, 2019., Digitalna transformacija u Hrvatskoj 2019. Hrvatski digitalni indeks, str. 2. URL: <https://digitalni-indeks.hr/wp-content/plugins/b4b-angular-plugin/views/assets/data/studija.pdf>

⁸⁰ Isto, str. 7.

⁸¹ Šiber Makar, K., 2017., Digitalna transformacija u Hrvatskoj - Hrvatska u digitalnoj transformaciji kasni, ali brojne prilike još su otvorene, 100posto.hr. URL: <https://100posto.jutarnji.hr/news/hrvatska-u-digitalnoj-transformaciji-kasni-ali-brojne-prilike-jos-su-otvorene>

⁸² Isto

- Ljudski potencijal – Mjeri postotak stanovništva koji se aktivno služi uslugama interneta, razinu informacijske pismenosti te razinu sposobnosti u stvaranju, zaštiti i održavanju sadržaja u digitalnom okruženju.
- Upotreba internetskih usluga – Mjeri postotak stanovništva koji se aktivno služi internetskim uslugama poput: online kupovina, društvene mreže, bankarstvo itd.
- Integracija digitalne tehnologije – Podrazumijeva integraciju u poslovnom okruženju, poput: komunikacije preko e-maila i drugih digitalnih komunikacijskih kanala; kao i općenitu integraciju informacijske tehnologije u poslovanje.

Digitalna transformacija je usto poznata kao četvrta industrijska revolucija, što je tvrdnja koja se može često pronaći kod stručnjaka poput Christophe Degryse⁸³ i Maarit Tihinen⁸⁴. Ta tvrdnja također označava ulazak svijeta i svjetskog tržišta u jedno novo razdoblje, koje iza sebe ostavlja doba automatizacije. Budući da se transformacije uvode u svakom poslu i u svakoj branši, rukovoditelji se suočavaju s pritiskom da postanu digitalizirani prije nego druge kompanije kako bi njihove tvrtke preživjele i ostale konkurentne. Nove tehnologije kao što su Internet stvari (Internet of Things, IoT), usluge u oblaku (Cloud computing), društvene mreže i analitičke aplikacije za velike količine podataka (Big data) predstavljaju nove mogućnosti i korijenite promjene koje nude niz prednosti za tvrtke.

Jedna takva bitna promjena je Internet stvari. „IoT je kolekcija ili skup stvari (objekata ili uređaja) koji su dizajnirani da bi bili upravljani te da bi pružali informacije bežičnom vezom preko interneta koristeći najčešće mobilnu aplikaciju za nadzor ili upravljanje“⁸⁵ Riječ „stvari“ već sugerira osnovnu funkciju ovog procesa – komunikaciju između internetom povezanih uređaja, tj. povezanih stvari, budući da ovdje nije riječ o komunikaciji između ljudi.

U suvremenom informacijskom okruženju pohrana elektroničkih zapisa postaje sve bitnija. Međutim, osim pohrane na fizičkom mediju danas sve popularniji postaju i digitalni arhivi. Srodno digitalnom arhivu tvrtke danas uviđaju prednosti plaćanju usluga u oblaku, odn.

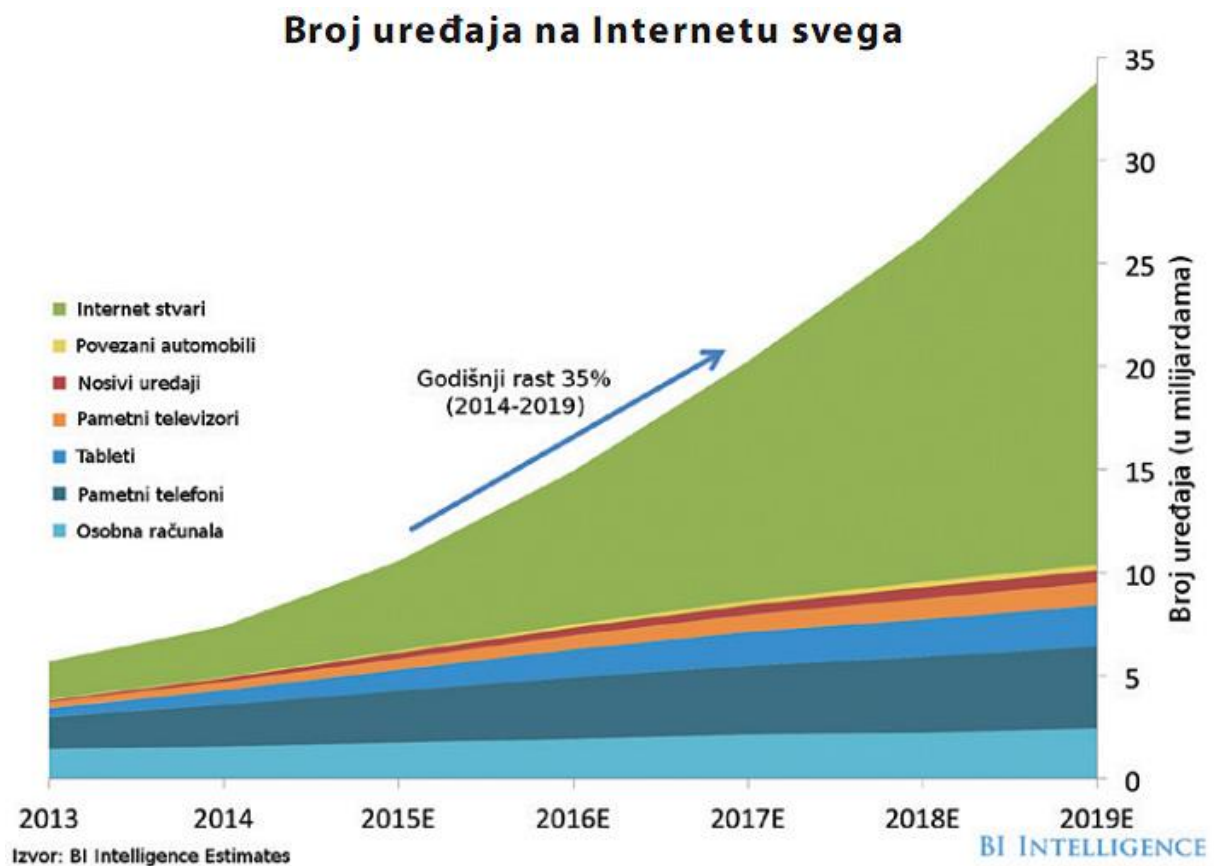
⁸³ Degryse, C., 2016., Digitalisation of the economy and its impact on labour markets. URL: https://www.researchgate.net/publication/297392058_Digitalisation_of_the_Economy_and_its_Impact_on_Labour_Markets

⁸⁴ Tihinen, M., 2017., Tackling the digitalization challenge: How to benefit from digitalization in practice. URL: https://www.researchgate.net/publication/315830926_Tackling_the_digitalization_challenge_How_to_benefit_from_digitalization_in_practice

⁸⁵ Sinković, J., 2016., Vodič za razumijevanje Internet stvari – Internet of Things (IoT), racunalo.com, URL: <https://www.racunalo.com/vodic-za-razumijevanje-internet-stvari-internet-of-things-iot/>

plaćanju eksternim tvrtkama za pohranu svojih zapisa na njihovim digitalnim arhivima. Važno je ovdje naglasiti poveznicu u implementaciji rada Interneta stvari i digitalnih arhiva.

S jedne strane, IoT pristup zasnovan je na pametnim uređajima koji međusobno komuniciraju u globalnoj mreži i dinamičnoj infrastrukturi. IoT obično karakteriziraju široko distribuirani uređaji s ograničenim mogućnostima obrade i pohrane. Na slici 1 je vidljivo koji su to uređaji kao i njihova rastuća popularnost unatrag sedam godina:



Slika 1. Broj uređaja na Internetu svega (Izvor: <http://www.infotrend.hr/clanak/2015/4/nevidljivi-internet,83,1144.html> (23.7.2020))

Ovi se uređaji susreću s problemima koji se odnose na performanse, pouzdanost, privatnost i sigurnost. S druge strane, računalstvo u oblaku sadrži veliku mrežu s neograničenim mogućnostima pohrane i računalnom snagom. Nadalje, ono pruža fleksibilno i robusno okruženje, koje omogućava dinamičnu integraciju podataka iz različitih izvora. Računalstvo u oblaku djelomično je riješilo većinu problema s IoT-om. Naime, IoT i računalstvo u oblaku su dvije relativno izazovne tehnologije i kombiniraju se kako bi promijenile postojeće i buduće

okruženje internetskih (tablica 1). „Bez Cloud i Big Data tehnologije, praćenje enormnih količina podataka generiranih iz IoT senzora bilo bi nezamislivo. Stoga se ove tehnologije nadopunjuju.“⁸⁶

Tablica 1. Usporedba Interneta stvari i usluga u oblaku⁸⁷

Predmet	Internet stvari	Usluge u oblaku
Karakteristike	IoT je prodoran (stvari su svuda). To su stvarni svjetski objekti.	Oblak je sveprisutan (resursi su dostupni posvuda). To su virtualni resursi.
Mogućnosti obrade	Ograničene mogućnosti obrade.	Gotovo neograničene računske mogućnosti obrade.
Mogućnost pohrane	Ograničena pohrana ili nikakve mogućnosti pohrane.	Neograničene mogućnosti pohrane.
Povezanost	Koristi Internet kao točku konvergencije.	Koristi Internet za pružanje usluga.
Velika količina podataka	Izvor velike količine podataka.	To je sredstvo za upravljanje velikim količinama podataka.

Međutim, važno je u ovome kontekstu objasniti i pojam velike količine podataka. „Big data je tehnologija koja služi za prikupljanje, obradu i analizu velike količine podataka.“⁸⁸ Riječ je o podacima koji uzastopno stižu velikim brzinama i količinama. Oni su osnovna jedinica Interneta svega, budući da ona nastaje radom IoT uređaja (poput komunikacijom pametnih uređaja i računala). Drugim riječima: „pametni uređaji omogućuju prikupljanje podataka, podaci se šalju na obradu i analizu, potom vraćaju natrag u obliku koji razumijemo i možemo upotrijebiti.“

⁸⁶ Cicvarić, B. (2016). 'Utjecaj koncepta "Internet stvari" na organizaciju distribucijskih sustava', Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti, str. 4. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:119:987235>

⁸⁷ Atlam, F.H., Alenezi, A., Abdulrahman, A.A, Walters, R.J., Wills, G., 2017., Integration of Cloud Computing with Internet of Things: Challenges and Open Issues, str. 671. URL: https://www.researchgate.net/publication/317585066_Integration_of_Cloud_Computing_with_Internet_of_Things_Challenges_and_Open_Issues

⁸⁸ Europska komisija, 2018., Sve što trebate znati o Big Data tehnologiji. URL: https://ec.europa.eu/croatia/basic/everything_you_need_to_know_about_big_data_technology_hr



Slika 2. Primjer djelovanja Internet stvari i oblaka u pohrani (Izvor:

https://favpng.com/png_view/the-field-of-tourism-internet-of-things-cloud-computing-amazon-web-services-cloud-storage-industry-png/yr2V05sW (25.07.2020))

4.1. Stanje digitalne transformacije u RH

U RH je proces digitalne transformacije spor. Naime, prema istraživanjima Hrvatske udruge poslodavaca (HUP) samo 3% ispitanih poduzeća smatra da je digitalna transformacija važna.⁸⁹ Usporedi li se to s nordijskim zemljama poput Švedske, Finske, Norveške i Nizozemske (koje se ujedno nalaze u top 10 najboljih zemalja po digitalnoj konkurentnosti) može se uočiti znatna razlika u prioritetima tih zemalja. Važno je tako spomenuti da se čak 90% ispitanih poduzeća iz nordijskih zemalja izjasnilo, da smatraju digitalnu transformaciju bitnim problemom i rješavanje istog kao bitan preduvjet za konkurentnost na suvremenom tržištu.⁹⁰

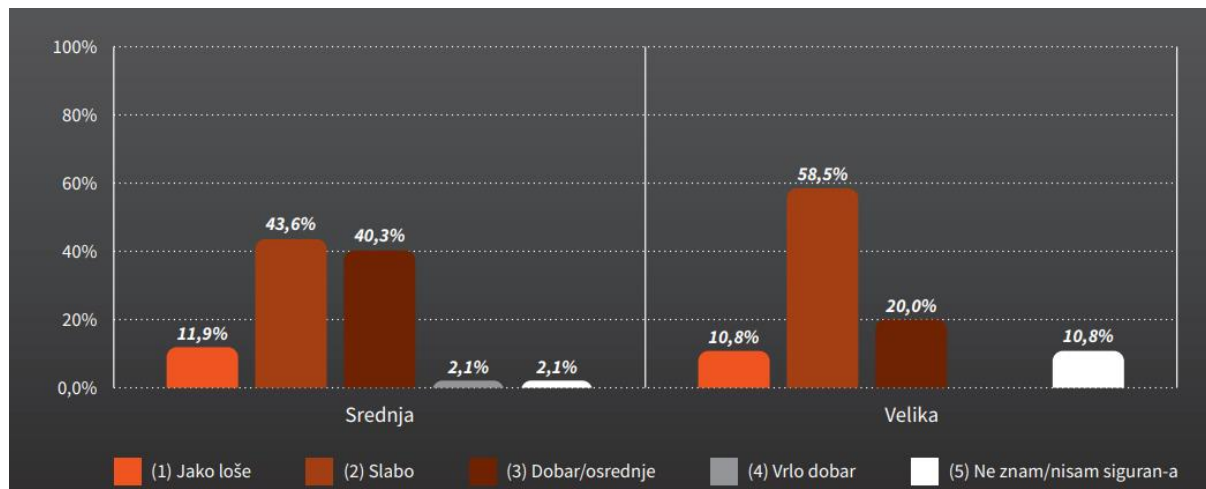
Nadalje je uočljivo da tvrtke u RH nisu upoznate sa definicijom digitalne transformacije, budući da 84% ispitanih poduzeća od strane HUP-a izjednačuje transformaciju sa pojmom digitalizacije. Što pokazuje ograničeno shvaćanje transformacije, koja također sadržava postupke poput „razvoja novih digitalnih poslovnih modela, integracije i optimizacije IT sustava i jačanja digitalnih kapaciteta zaposlenika“⁹¹

⁸⁹ Apsolon, 2019., DIGITALNA TRANSFORMACIJA U HRVATSKOJ 2019. Hrvatski digitalni indeks, str. 11. URL: <https://digitalni-indeks.hr/wp-content/plugins/b4b-angular-plugin/views/assets/data/studija.pdf>

⁹⁰ Microsoft, 2016., Digital Transformation in the Nordics. URL: <https://info.microsoft.com/rs/157-GQE-382/images/Digital%20Transformation%20in%20the%20Nordics.pdf>

⁹¹ Apsolon, 2019., DIGITALNA TRANSFORMACIJA U HRVATSKOJ 2019. Hrvatski digitalni indeks, str. 15. URL: <https://digitalni-indeks.hr/wp-content/plugins/b4b-angular-plugin/views/assets/data/studija.pdf>

Istovremeno je stupanj digitalizacije u RH nizak. Na sljedećoj slici je vidljiva procjena stanja digitalizacije hrvatskog gospodarstva za srednja i velika poduzeća:



Slika 3. Usporedba procjene stanja digitalizacije hrvatskog gospodarstva za srednje i velike tvrtke (Izvor: <https://digitalni-indeks.hr/wp-content/plugins/b4b-angular-plugin/views/assets/data/studija.pdf> (25.07.2020))

U intervjuu za Gong.hr zamjenik ravnatelja Hrvatskog državnog arhiva Jozo Ivanović kao razlog za takvu nisku stopu digitaliziranog gradiva navodi sljedeće: „presitni projekti, premalo kontrole kvalitete, nedostatak koordinacije da se ne skenira tri puta isto djelo i da se skenira najbolji primjerak. Naš ključni problem je organizacijski. Imamo malo digitalizirane građe i zato što smo kasno shvatili da je jeftinije digitalizirati i čuvati digitalno.“⁹²

Usporedi li se količina digitaliziranog gradiva pojedinih državnih arhiva s Hrvatskom, može se zaključiti da je taj proces u domaćim institucijama još uvijek spor, što potvrđuje i predsjednica Komisije za katalogizaciju Vikica Semenski iz Knjižnice grada Zagrebu „Fond koji bismo trebali digitalizirati je oko deset tisuća jedinica. To znači - ovim tempom - za 200 godina.“ Kao primjer se može uzeti Hrvatski državni arhiv, koji ukupno čuva 120 TB digitaliziranog gradiva.⁹³ Državni arhiv Estonije, država sa znatno manjim brojem stanovništva i godišnjeg BDP-a, međutim ima 720 TB pohranjenog digitaliziranog gradiva.⁹⁴ Stručnjaci odgovor na taj problem vide u povećanju financijskih sredstava za digitalizaciju,

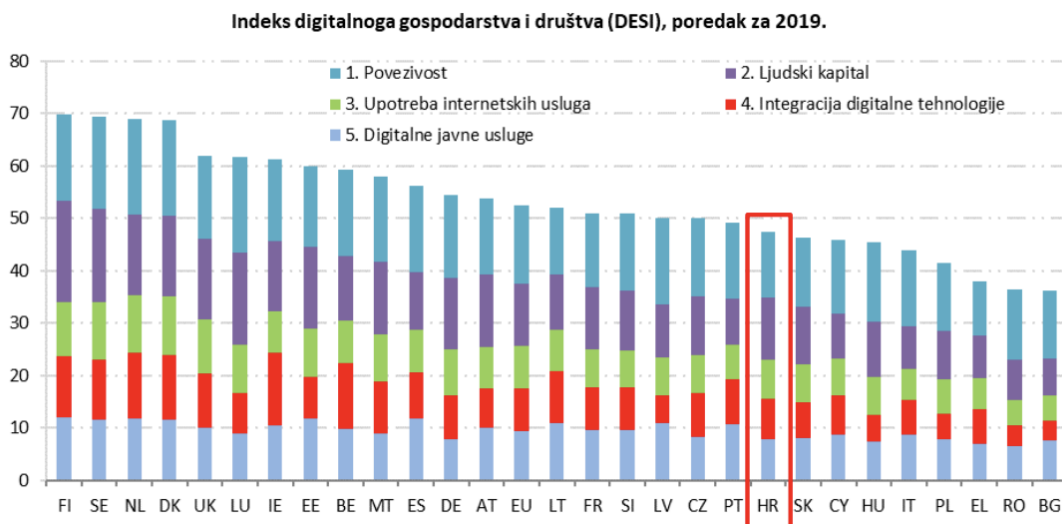
⁹² Skender, M., 2018., Ovim tempom trebat će nam 200 godina, Gong. URL: <https://www.gong.hr/hr/dobra-vladavina/pristup-informacijama/ovim-tempom-trebat-ce-nam-200-godina/>

⁹³ Ministarstvo kulture, 2019., Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020.-2025., Središnji državni portal, str. 10. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=23712>

⁹⁴ Archive in Nordrhein-Westfalen, 2018., Inhalt, str. 255. URL: http://www.archive.nrw.de/archivar/hefte/2018/Ausgabe-3/Archivar-3_2018.pdf

kao i uporabu i implementaciju specijaliziranih mjesta na području digitalizacije. Jozo Ivanović kao primjer navodi Švedsku koja „ima jedan centar za digitalizaciju i 40–50 zaposlenih, a radni proces su podesili tako da budu što učinkovitiji“.⁹⁵

Bilo kako bilo, Hrvatska znatno kasni u digitalnoj transformaciji, što dokazuje i njezino plasiranje po DESI mjerilu. Naime, Hrvatska se nalazi na 21. mjestu.



Slika 4. Indeks digitalnoga gospodarstva i društva iz 2019. godine prem DESI mjerilu (Izvor https://ec.europa.eu/croatia/what_is_digital_transformation_changing_hr (25.07.2020))

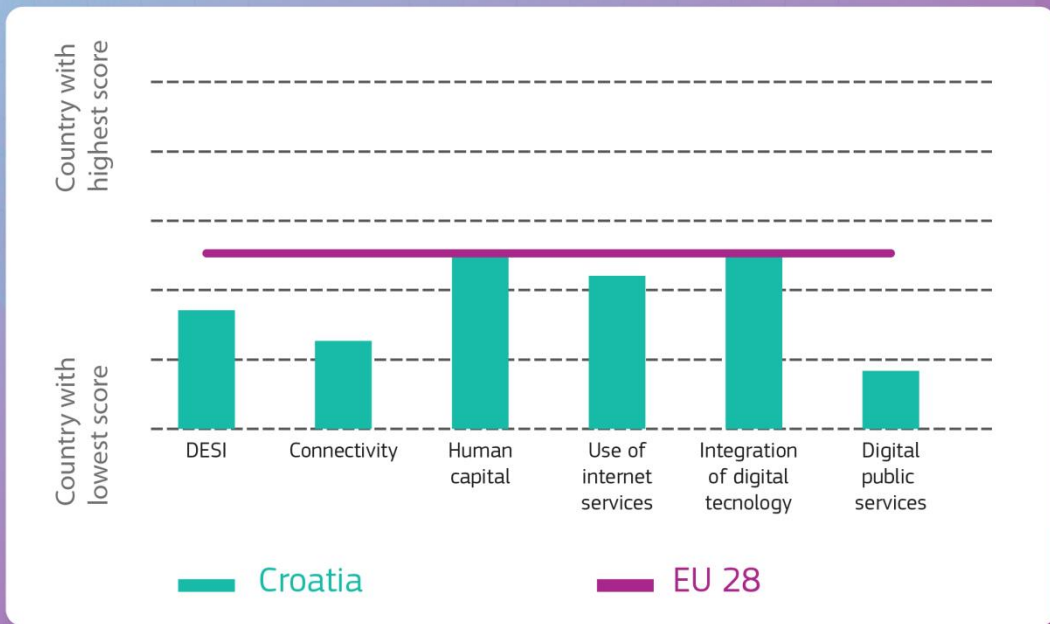
Međutim, Hrvatska također pokazuje znatan rast u ljudskim resursima i integraciji informacijske tehnologije, vidljivo iz sljedećeg grafikona sa stranice EU:

⁹⁵ Skender, M., 2018., Ovim tempom trebat će nam 200 godina, Gong. URL: <https://www.gong.hr/hr/dobra-vladavina/pristup-informacijama/ovim-tempom-trebat-ce-nam-200-godina/>

DESI 2020
Digital Economy and Society Index

 **CROATIA**

DESI ranking 20 - DESI score 47.6



#DESIEU #DigitalEU

Slika 5. Hrvatska prema DESI mjerilu (Izvor: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/node/66894> (25.07.2020.))

4.2. Digitalizacija

Na svojoj mrežnoj stranici Hrvatski državni arhiv pod naslovom „Arhivska služba“ kao zadaću arhiva navodi sljedeće: „kao tijela javne uprave, s jedne strane osigurati dugotrajnu zaštitu zapisa, a s druge strane omogućiti pristup arhivskom gradivu, neovisno o vremenu i mjestu događaja koje dokumentira.“⁹⁶ Iz navedenog je vidljivo, da je jedan od osnovnih zadataka arhiva omogućiti dostupnost svoga gradiva. U strateškom planu pod nazivom *Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020.–2025.* se pod naslovom „Dostupnost gradiva“ može pronaći sljedeća odluka: „Digitalizacija arhivskog gradiva uz daljnji razvoj nacionalnog arhivskog informacijskog sustava omogućit će mrežni pristup i pretraživanje samog gradiva, odnosno povećati dostupnost, osigurati dugoročno očuvanje, omogućiti ponovno korištenje te stvaranje novih usluga i proizvoda. Uključivanje državnih arhiva u projekte Digitalizacija kulturne baštine i Centar dijeljenih usluga velik je korak u intenziviranju i ujednačavanju procesa digitalizacije arhivskog gradiva te njihovoj funkcionalnoj integraciji.“⁹⁷, što pokazuje na neporecivu važnost digitalizacije u suvremenoj arhivistici. Naime globalizacija i sve brži razvoj i dostupnost informacijske i komunikacijske tehnologije nadasve iziskuje uporabu ovog procesa. Međutim, postavlja se pitanje – što je digitalizacija i kako se ona provodi u arhivima RH?

Digitalizacija je „proces kojim se različiti oblici informacije kao što su tekst, zvuk, slika ili analogni signal, pretvaraju u jedinstveni binarni kod, odnosno digitalni diskretni oblik koji se može obrađivati računalom.“⁹⁸ Svrha digitalizacije je povećati dostupnost, olakšati skrb i pretragu i automatizirati rad sa zapisima. Danas je ovaj proces neizbježan, što je i vidljivo na trendovima tržišta, koji se sve više okreću kompletnoj digitalizaciji svojeg poslovanja. Osnovne prednosti i ujedno glavni razlozi za digitalizaciju su sljedeći:

- Digitalizacija radi zaštite – Podrazumijeva digitalizaciju radi zaštite izvornika, odn. u slučaju da korisnik zatraži određeni zapis, korisniku se na korištenje daje elektronička preslika umjesto originala, čime se original zaštići. Posjedovanje digitalne kopije ima i prezervacijsku funkciju u slučaju oštećenja originala.

⁹⁶ Hrvatski državni arhiv, Arhivska služba. URL: <http://www.arhiv.hr/arhivska-sluzba>

⁹⁷ Ministarstvo kulture, 2019., Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020.-2025., Središnji državni portal, str. 14. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=23712>

⁹⁸ Golubić, S., 2016., Digitalizacija jedna od temeljnih sastavnica modela razvoja otvorenog informacijskog društva. URL: <http://www.infotrend.hr/clanak/2016/7/digitalizacija-jedna-od-temeljnih-sastavnica-modela-razvoja-otvorenog-informacijskog-drustva,88,1251.html>

- Digitalizacija radi poboljšanja dostupnosti – Budući da su klasični zapisi vezani uz ustanovu u kojoj su pohranjeni i očuvani, moguće ih je koristiti samo u slučaju posjeta te institucije. Digitalni zapisi međutim nisu ograničeni na aspekte mjesta i vremena. U slučaju da ih se pohrani na javno dostupnom digitalnom arhivu, njihova dostupnost je neograničena (ako korisnik posjeduje za to potrebnu informacijsku tehnologiju).
- Digitalizacija radi stvaranja nove ponude – Podrazumijeva mogućnost razmjene metapodataka između institucija, kako bi se olakšao i ubrzao proces obrade gradiva, kao i stvaranje virtualnih izložbi za korisnike.
- Digitalizacija radi upotpunjavanja fonda – Ponekada ustanove digitaliziraju ili nabavljaju digitalne kopije dokumenata od drugih institucija. U tom slučaju je to i jedini oblik u kojem se to gradivo nalazi u ustanovi.
- Digitalizacija na zahtjev – Podrazumijeva digitalizaciju određenog gradiva kada to stranka zahtjeva.

Digitalizaciju najčešće odrađuju same institucije te često imaju i odjele koji su specijalizirani za takav proces obrade dokumenata. Primjer je Odjel za digitalno gradivo i informacijske tehnologije u Hrvatskom državnom arhivu, koji je odgovoran za organizaciju „zaštitu i obradu gradiva u digitalnom obliku, skrbi o njegovoj sigurnosti i dostupnosti, sudjeluje u razvoju normi, postupaka i infrastrukture digitalnog arhiva, organizira i obavlja poslove digitalizacije, skrbi za razvoj i primjenu normi i postupaka u digitalizaciji, pripremi i prati provođenje programa digitalizacije arhivskog gradiva.“⁹⁹ U slučaju da je digitalizacija interni proces ustanove, može se računati s većim troškovima, budući da su za njega potrebna informacijska tehnologija te stručnjaci ili dovoljno obrazovani zaposlenici. Iz tog razloga se ustanove često okreću digitalizaciji izvana, tj. korištenjem usluga za to specijaliziranih poduzeća. Ako se institucija odluči za takav način digitalizacije, neće imati troškove zbog nabavke nove opreme, upošljavanja ili školovanja stručnjaka i neće morati osigurati prostor za tu opremu.¹⁰⁰

Međutim, kako se odabire koje će gradivo biti namijenjeno za digitalizaciju? Postoje tri bitna faktora. Prvi je sam sadržaj zapisa. Uvijek je bitno postaviti pitanje – koji sadržaj bi korisnicima mogao biti zanimljiv ili potreban, tj. koji bi mogao imati određenu vrijednost za društvo. U ovu kategoriju se ubraja i digitalizacija gradiva za virtualnu zbirku, budući da su zbirke uvijek tematski određene te samim time ih određuje i sadržaj. Drugi faktor je usko

⁹⁹ Hrvatski državni arhiv, Odjel za digitalno gradivo i informacijske tehnologije. URL: <http://www.arhiv.hr/O-nama/Ustroj/Odjel-za-digitalno-gradivo-i-informacijske-tehnologije>

¹⁰⁰ Stančić, H., 2009., Digitalizacija, Zavod za informacijske studije, Zagreb, str. 25.

povezan sa samim sadržajem – potražnja. Treba odrediti koji zapisi iz fondova se najčešće koriste. Organizacija IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) u svojem priručniku *Smjernice za implementaciju projekata digitalizacije* navodi da je kod ovog faktora također bitno sagledati ga s konteksta misije i vizije institucije. Nadalje se spominje važnost raspitivanja i saslušanja svojih korisnika i njihova mišljenja o tome što bi se trebalo digitalizirati. Treći faktor je zaštita. Izvornik koji je oštećen ili izrađen iz osjetljivog materijala, izložen je konstantom riziku od daljnjeg oštećenja, koji ga može učiniti neuporabljivim. Iz tog razloga se može digitalizirati, kako bi u ustanovi postojala sigurnosna kopija.

5. Arhivi u zajednici

5.1. Mrežne stranice arhiva

Više puta je bila spomenuta ključna i ključna zadaća arhiva – dostupnost. U suvremenom informacijskom okruženju, AKM ustanove sve više počinju shvaćati važnost tog pojma u kontekstu digitalne prisutnosti (digital presence) i dostupnosti. Publikacijski online portal Medium definira pojam digitalne prisutnosti kao: „prostor koji vaš brand posjeduje na mreži.“¹⁰¹ Međutim, online prisutnost nije samo bitna za brandove i poduzeća. Prema istraživanju marketinške agencije Waterfront, 84% ispitanika smatra da vlastita mrežna stranica može određenu tvrtku činiti transparentnijom. Sukladno tome se i baštinske institucije prilagođavaju tim trendovima. Danas najveći broj ustanova korisnicima pruža pristup svojem digitaliziranom gradivu i komunicira s korisnicima putem vlastitih mrežnih stranica. Važnost digitalne prisutnosti dokazuje i razvoj, koji se može uočiti kod državnih arhiva u Hrvatskoj.

U Hrvatskoj ukupno djeluje 19 državnih arhiva. To su:

- Državni arhiv u Bjelovaru,
- Državni arhiv u Dubrovniku,
- Državni arhiv u Gospiću,
- Državni arhiv u Karlovcu,
- Državni arhiv u Križevcima,
- Državni arhiv u Međimurju,
- Državni arhiv u Osijeku,
- Državni arhiv u Pazinu,
- Državni arhiv u Rijeci,
- Državni arhiv u Sisku,
- Državni arhiv u Slavonskom Brodu,
- Državni arhiv u Splitu,
- Državni arhiv u Varaždinu,
- Državni arhiv u Virovitici,

¹⁰¹ Hughes, A., 2019., What is a digital presence and why your small business needs it to survive, Medium. URL: <https://medium.com/swlh/what-is-a-digital-presence-and-why-your-small-business-needs-it-to-survive-bd3be9de53ac>

- Državni arhiv u Vukovaru,
- Državni arhiv u Zadru,
- Državni arhiv u Zagrebu,
- Državni arhiv u Šibeniku,
- Hrvatski državni arhiv.

U 2011. godini njih 11 je imalo vlastite mrežne stranice. Znatno porast se može uočiti već u 2015. godini, kada se je broj popeo na 17 arhiva. Godinu kasnije i posljednji arhivi počinju razvijati svoju digitalnu prisutnost, te se broj od tada nalazi na 19. Međutim, u kontekstu digitalne prisutnosti je važno spomenuti i danas sve popularnije društvene mreže. Godine 2016. na društvenoj mreži Facebook ukupno 6 arhiva je imalo svoje stranice. U 2020. Broj je porastao na 11 arhiva (Državni arhiv u Dubrovniku, Državni arhiv u Šibeniku, Državni arhiv u Osijeku, Državni arhiv u Sisku, Državni arhiv u Slavonskom Brodu, Državni arhiv u Splitu, Državni arhiv u Bjelovaru, Državni arhiv u Pazinu, Državni arhiv u Varaždinu, Državni arhiv u Zagrebu i Hrvatski državni arhiv). Nadalje, u 2016. samo je 3 arhiva imalo YouTube kanal. Taj broj je do 2020. porastao na 6 kanala (Državni arhiv u Zadru, Državni arhiv u Pazinu, Državni arhiv u Karlovcu, Državni arhiv u Slavonskom Brodu, Državni arhiv u Zagrebu i Hrvatski Državni arhiv). Važno je spomenuti i Instagram i Twitter, koji se već više godina mogu pronaći u top 10 najpopularnijih društvenih mreža u svijetu¹⁰². Samim time je važno da i tu arhivi pokrivaju svoju digitalnu prisutnost. Na Instagramu se mogu pronaći sveukupno 4 arhiva (Hrvatski državni arhiv, Državni arhiv u Bjelovaru, Državni arhiv u Pazinu i Državni arhiv u Dubrovniku). Na Twitter-u međutim samo jedan, Državni arhiv u Dubrovniku.

Kroz razvoj svojih mrežnih stranica, arhivi su znatno proširili i sadržaj koji nude. Na stranicama se tako mogu osim osnovnih informacija o radnom vremenu, kontaktu i informacija o samoj ustanovi također pronaći podaci o korištenju gradiva, uslugama arhiva, kao i razni arhivski propisi i obrasci, koji služe za one koji se žele obrazovati o aktualnim uredbama i normama u arhivskoj službi.

Za sljedeće primjere će se u ovom radu analizirati mrežna stranica matičnog arhiva u Hrvatskoj, Hrvatskog državnog arhiva. Uđe li se na mrežnu stranicu arhiva, može se na

¹⁰² Revive-digital, 2020., most popular social media networks (updated for 2020) – digital marketing’s most powerful tool. URL: <https://revive.digital/blog/most-popular-social-media/>

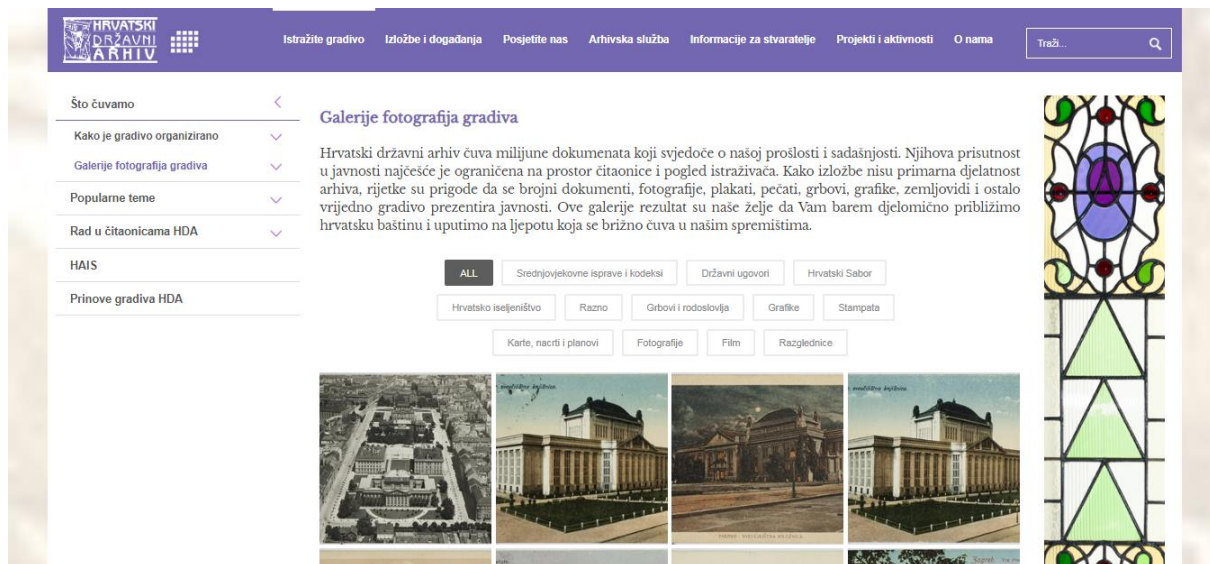
naslovnici prvo uočiti mogućnost istraživanja gradiva. Ova opcija korisniku omogućuje kao prvo, da pristupi digitalnim snimkama arhiva.

HR-HDA-876-1
999, 15. srpnja. U Zadru.
Oporuka Agape, kćeri zadarskog tribuna Dabra



Slika 6. Primjer digitaliziranog dokumenta sa stranice HDA (Izvor: <http://www.arhiv.hr/portals/0/DigitalniArhiv/Monumenta/HR-HDA-876-1.html> (26.07.2020))

Osim slika samih fondova, mrežna stranica također nudi transkribiran tekst digitaliziranog gradiva, kao i prijevod. Pod opcijom „Galerije fotografija gradiva“ korisnik može pristupiti raznim digitaliziranim kartama, državnim ugovorima, filmovima, planova, grbova, rodoslovlja itd.



Slika 7. Galerija fotografija sa mrežne stranice HDA (Izvor: <http://www.arhiv.hr/Istrazite-gradivo/Sto-cuvamo/Galerija-fotografija-gradiva> (26.07.2020.))

Nadalje, mrežna stranica također nudi pristup Hrvatskom arhivskom informacijskom sustavu (HAIS - ranije Nacionalni arhivski informacijski sustav (NAIS), a prije toga ARHiNET). Njegova svrha je da korisnicima omogući „pretraživati arhivske izvore, matične knjige, obavijesna pomagala te pregledavati digitalne sadržaje poput atraktivnih grafika, obiteljskih portreta i snimki najvrjednijeg gradiva koje se čuva u hrvatskim arhivima.“¹⁰³

Mrežna stranica nudi i aktualne informacije o izložbama i ostalim događajima. Informacije o nakladničkoj djelatnosti, cijeni knjiga te snimke filmova, koje vode do YouTube kanala institucije, se također mogu pronaći.

Međutim, ne nude svi arhivi takvu vrstu multimedijskog sadržaja. U svojoj analizi mrežnih stranica arhiva, Josip Mihaljević je otkrio da Državni arhiv u Osijeku i Državni arhiv u Dubrovniku na svojim stranicama ne nude multimedijski sadržaj.¹⁰⁴ *Povećana arhivska suradnja u Europi: akcijski plan* propisuje da mrežne stranice moraju biti dostupne ili omogućiti promjenu na engleskom jeziku, kako bi informacije arhiva bile dostupne korisnicima iz ostalih zemalja EU. Iako danas svi državni arhivi u Hrvatskoj imaju vlastite mrežne stranice, samo njih 6 (Hrvatski državni arhiv, Državni arhiv u Zagrebu, Državni arhiv u Slavanskom brodu, Državni arhiv u Zadru, Državni arhiv u Pazinu i Državni arhiv u Rijeci)

¹⁰³ Hrvatski arhivski informacijski sustav. URL: <https://hais.arhiv.hr/HDA/>

¹⁰⁴ Mihaljević, J., 2016., Mrežne stranice arhivskih ustanova kao suvremeni informacijski izvor i podrška za poslovanje informacijskih usluga i tehnologija, str. 335. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/891030.mrezne_stranice.pdf

nude opciju promjene jezika na engleski. Može se zaključiti da bi ostali arhivi trebali uvesti tu opciju, kako bi se proširila dostupnost informacija koje nude. No važno je istaknuti, da je vidljiv napredak u digitalnoj prisutnosti arhiva, što dokazuje i činjenica da je danas moguće svim državnim arhivima pristupiti i preko interneta.

5.2. Izložbe i edukativni programi

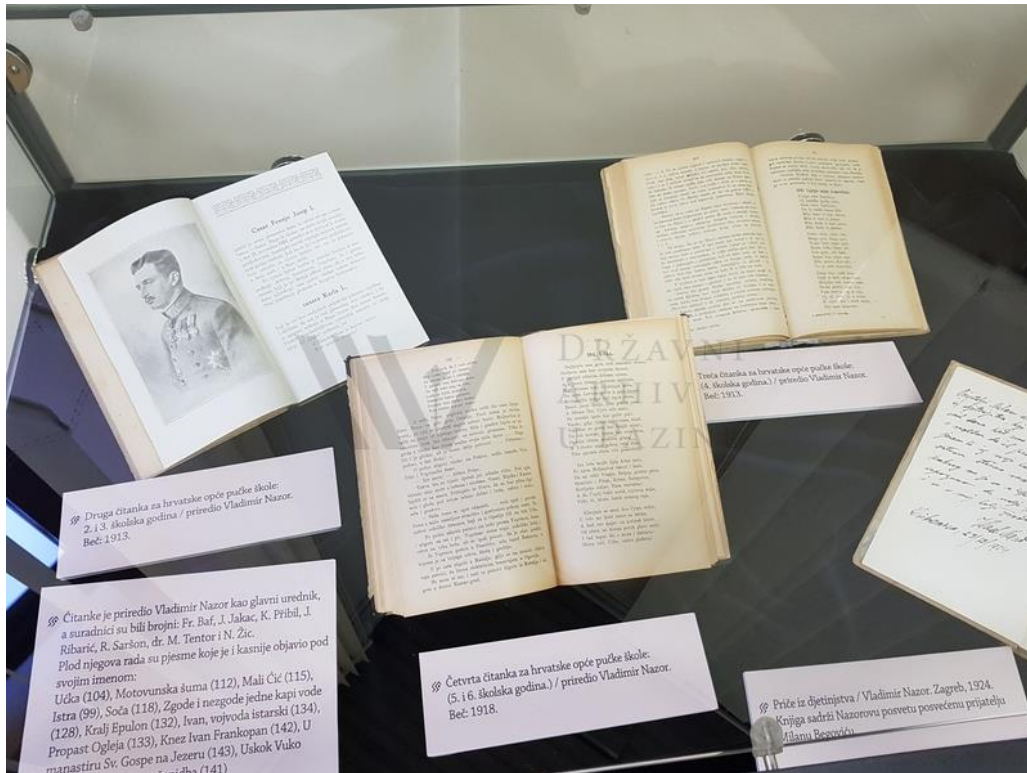
Kako bi arhivi zadržali svoju relevantnost u društvu, važno je da oni svoje usluge i gradivo promoviraju. Arhivi svoju djelatnost najčešće promiču uz pomoć javnih programa od kojih su najpopularnije arhivske izložbe. Međutim, one su najčešće povezane i s drugim javnim programima poput predavanja i organizacija radionica, edukativni programi arhiva, okrugli stolovi, predstavljanje arhivskih izvora i publikacija itd. Arhivske izložbe institucijama omogućuju izravan kontakt s potencijalnim korisnicima, te daje arhivima priliku da zajednici pokažu i predstave svoju djelatnost i gradivo koje pohranjuju. Također je važno spomenuti da organizacijom izložbe, arhiv može educirati svoje korisnike i javnost i time poticati shvaćanje i stvaranje kolektivne memorije.

U kontekstu organizacije bitno je da ona obuhvaća niz aktivnosti kao što su „kreiranje koncepta događaja, sastavljanje tima, određivanje proračuna, prikupljanje financijskih sredstava, sastavljanje programa, marketing i komuniciranje, analizu posjetitelja i evaluaciju događaja.“¹⁰⁵ Izložbe mogu biti tematski određene, ali mogu i služiti da predstave arhiv kao ustanovu, njezine aktivnosti i osnovne funkcije.

Primjer tematske izložbe je izložba iz prosinca 2019. godine pod nazivom i tematikom *Život i djelo Vladimira Nazora*, koje je nastalo pod organizacijom Državnog arhiva u Pazinu. Izložba je organizirana u povodu 70. obljetnice smrti Vladimira Nazora. Tematske izložbe su tako često organizirane kako bi obilježavale određenu godišnjicu, obljetnicu ili blagdan, te su uvijek vezane uz određeni događaj. Međutim, budući da arhivi najčešće čuvaju pisano gradivo, jedan od najvećih izazova je njihova prezentacija. Arhivi su taj problem riješili implementiranjem vizualnih pomagala poput plakata, karata, fotografija, razglednica, pečata, tiskovina itd., što je vidljivo i u opisu spomenute izložbe Vladimira Nazora „Izložba se sastoji

¹⁰⁵ Pavelin, G., 2014., Analiza web-stranica hrvatskih arhiva s aspekta javnih programa, Vol. 7, br. 2, str. 181. URL: <https://hrcak.srce.hr/140562>

od 2 dijela: panoa i eksponata u staklenim vitrinama. Skenirane fotografije i osobni dokumenti preuzeti su iz HAZU, a pjesme i priče koje su se nalazile u časopisima preuzeti su iz NSK.¹⁰⁶ Navedeni citat prikazuje i sljedeći bitan faktor u organizaciji izložbe – arhivi često surađuju s institucijama poput muzeja, knjižnica ili drugih ustanova koje su tematski povezane s izložbom.



Slika 8. Eksponati u staklenim vitrinama za izložbu "Život i djelo Vladimira Nazora (2019)" (Izvor: <https://www.dapa.hr/zivot-i-djelo-vladimira-nazora-2019/> (26.07.2020.))

Osim međusobne suradnje između institucija, važno je spomenuti da arhivi često sudjeluju i u raznim baštinskim manifestacijama, koje su tada popraćene javnim programima poput izložba. Te manifestacije su: Noć muzeja, Muzejska edukativna akcija, Međunarodni dan muzeja, Europska noć muzeja, Međunarodni dan arhiva, Dani baštine EU i Dan audiovizualne baštine. Arhivi obično organiziraju i posebne javne programe povodom godišnjica datuma svojeg osnivanja. Kao primjer, Državni arhiv u Zagrebu je 2007. godine održao izložbu pod nazivom *100 godina Arhiva*, čime je ujedno proslavio stoljetnu godišnjicu od svojeg osnutka. Cilj izložbe je bio prikazati povijesni razvoj arhiva, gradivo popraćeno vizualnim pomagalicama

¹⁰⁶ Državni arhiv u Pazinu, 2019., Život i djelo Vladimira Nazora (2019). URL: <https://www.dapa.hr/zivot-i-djelo-vladimira-nazora-2019/>

poput fotografija, plakata i nacрта te „arhivsko gradivo nastalo radom različitih kategorija stvaratelja od uprave i javnih službi, pravosuđa, škola, gospodarskih subjekata do društava, udruga i udruženja.“¹⁰⁷ Nadalje, Državni arhiv u Zagrebu napominje da „konceptija izložbe nije prikazati povijest grada Zagreba nego povijest Arhiva i arhivske službe.“ Također je tu važno spomenuti i manifestacije, koje su svojom tematikom izravno vezane uz arhiv, poput: Dan arhiva, Tjedan arhiva, Dan otvorenih vrata itd.

Međutim, kako arhivi komuniciraju s javnošću u kontekstu javnih programa? Najčešći alati za promidžbu su sljedeći: „tisak (plakati, letci, razglednice, katalozi, kalendari, program, pozivnice), oglašavanje u medijima (tisak, radio, televizija), internet (internetska stranica arhiva, društvene mreže, e-pošta, newsletter), vanjsko oglašavanje (plakati), objave za medije itd.“¹⁰⁸

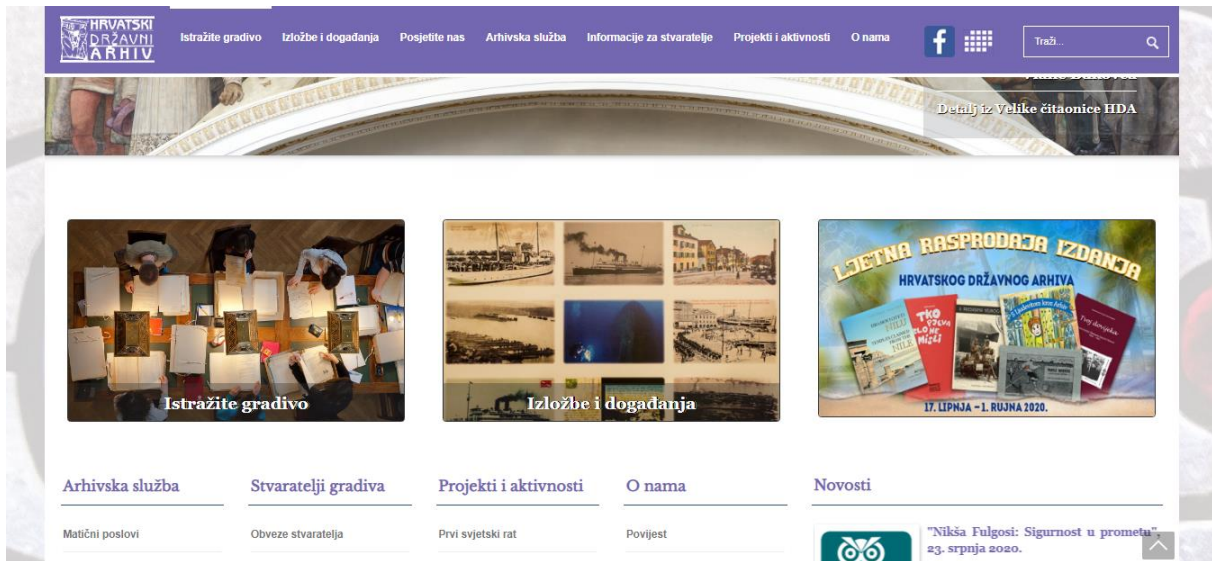


Slika 9. Promotivni letak za izložbu "Život i djelo Vladimira Nazora (2019)" (Izvor: https://www.dapa.hr/wp-content/uploads/pozivnica_nazor.pdf (26.07.2020.))

¹⁰⁷ Državni arhiv u Zagrebu, 2007., 100 godina arhiva, URL: <http://daz.hr/100-godina-arhiva/>

¹⁰⁸ Pavelin, G., 2014., Analiza web-stranica hrvatskih arhiva s aspekta javnih programa, Vol. 7, br. 2, str. 184. URL: <https://hrcak.srce.hr/140562>

U suvremenom informacijskom okruženju mogu se pronaći novija rješenja za uspostavu odnosa s javnošću. Online promidžba je ujedno i najjeftiniji način da se javnost informira o određenim javnim programima unutar arhiva, budući da to arhivi mogu raditi na svojim vlastitim mrežnim stranicama. Na primjeru mrežne stranice Hrvatskog državnog arhiva vidljivo je na koji način se uspostavlja taj odnos. Na stranici HDA se već na samoj naslovnici može odabrati opcija „Izložbe i događanja“, koja korisnika automatski vodi na stranicu sa aktualnim vijestima o izložbama i manifestacijama, kao i prijašnje programe (slika 10):



Slika 10. Naslovnica mrežne stranice Hrvatskog državnog arhiva (izvor: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/> (27.07.2020.))

Danas se mnogi arhivi mogu pronaći i na društvenim mrežama. Društvene mreže su isto jednostavan i besplatan način promocije, koji arhivima daje direktan kontakt s javnošću. HDA je moguće pronaći i na Facebook-u i na Instagram-u. Iz sljedećih primjera je vidljiva promidžba javnih programa putem tih kanala (slika 11 i 12):



Slika 11. Promocija izložbe "Katastrofe u arhivima" na Facebook stranici HDA



Slika 12. Promocija izložbe "Katastrofe u arhivima" na Instagram stranici HDA

Informacijska tehnologija danas arhivima pruža mogućnosti, koje su nekada bile nezamislive. Danas korisnik može posjetiti izložbu iz udobnosti svog vlastitog doma, bez potrebe fizičke prisutnosti u arhivu. Osnovni alat koji to omogućuje je virtualna izložba. Prva ustanova, koja je implementirala takav način rada na svojoj mrežnoj stranici bio je History of Science Museum, Oxford 1995. godine sa svojom izložbom pod nazivom *The Measurers: a Flemish Image of Mathematics in the Sixteenth Century*.¹⁰⁹ Kasnije počinju i druge baštinske institucije implementirati virtualne izložbe.

U Hrvatskoj od ukupno 19 Državnih arhiva samo njih 7 (Hrvatski državni arhiv, Državni arhiv u Zagrebu, Državni arhiv u Pazinu, Državni arhiv u Gospiću, Državni arhiv u Virovitici, Državni arhiv u Sisku i Državni arhiv u Osijeku) posjeduje virtualne izložbe na svojim mrežnim stranicama. Virtualne izložbe se najčešće mogu pronaći kao poseban link pod opcijom „Izložbe“ na glavnom izborniku naslovnice stranice. Međutim, Državni arhiv u Osijeku tu opciju ne nudi kao poseban/odvojen link, nego je ona integrirana u opciju „Izložbe“ na glavnom izborniku. Iako ta opcija nedostaje, Državni arhiv u Vukovaru nudi srodne virtualne programe. Naime, povodom Međunarodnog dana arhiva, Državni arhiv u Vukovaru je 2020. održao online prezentaciju na temu *Elementarne nepogode u prošlosti Vukovarsko-srijemske županije* putem aplikacije Zoom (besplatna aplikacija namijenjena za grupne videopozive preko interneta). Pristup prezentaciji je bio omogućen svim zainteresiranima, te je svatko mogao pristupiti.

Nadalje je važno spomenuti i edukacijsku vrijednost arhiva. Naime, obrazovanje je cjeloživotni proces, koji ne prestaje sa završetkom školovanja. Tumačeno na ovaj način, termin „Arhivi i obrazovanje“ može uključivati svaki aspekt širenja informacija široj javnosti, svaku izložbu koja može doprinijeti povijesnom ili političkom obrazovanju onih koji je vide, istraživanja od strane studenata sveučilišta koji pripremaju magistarski rad ili doktorat, ili podršku radu drugih povijesnih ustanova. U svrhu ovog rada, međutim, pojam obrazovanje bit će ograničen na obrazovanje u školskoj dobi, iako se neke od metoda koje su ovdje predložene mogu lako prilagoditi i obrazovanju odraslih.

Obrazovanje u arhivima se pojavljuje u obliku edukativnih radionica i stručnih predavanja. Arhivi tako često sudjeluju s drugim obrazovnim ustanovama poput fakulteta, srednjih i osnovnih škola u organizaciji arhivsko-pedagoških javnih programa. U svojoj knjizi *Arhivi i*

¹⁰⁹ Museum of the History of Science, Oxford, 1995., *The Measurers: a Flemish Image of Mathematics in the Sixteenth Century*. URL: <https://www.mhs.ox.ac.uk/measurer/text/title.htm>

digitalno doba Vlatka Lemić ističe važnost takvih programa pogotovo za obrazovanje djece u osnovno- i srednjoškolskoj dobi, te tako navodi da je „Suradnja s osnovnim i srednjim školama arhivima je važna jer se neposrednim pristupom izvornom arhivskom gradivu najbolje može naučiti što su arhivi i čime se oni bave, kao i produbiti znanje o događanjima koji su se dogodili u prošlosti i o povijesti svojeg zavičaja.“¹¹⁰

Naravno i radionice su, kao i izložbe, uvijek tematski organizirane. HDA na svojoj mrežnoj stranici tako navodi sljedeće moguće teme za edukativnu radionicu:¹¹¹

- Glagoljaška radionica – odnosi se na upoznavanje korisnika s hrvatskom glagoljskom baštinom.
- Kartografska radionica – upoznavanje djece predškolske i školske dobi sa zemljopisnim kartama i predavanje i edukacija vještina čitanja karata, prepoznavanje simbola i snalaženje na karti).
- Paleografska radionica – upoznavanje korisnika s paleografijom i umijećem čitanja starih pisama.
- Povijesna radionica – upoznavanje korisnika s povijesnim izvorima, koje arhiv pohranjuje i stavljanje istih u povijesni okvir uz edukaciju o povijesnim događajima povezanim sa zapisima.
- Radionica o povijesti medicine – edukacija korisnika o razvoju zdravstva u RH.
- Radionica o povijesti fotografije – edukacija korisnika o razvoju fotografskog procesa, zaštiti i obradi fotografija.

Međutim, kao što je već bilo spomenuto, arhivi surađuju i sa fakultetima. Pojedini arhivi organiziraju i stručnu studentsku praksu, posjete arhiva, a i pojedini zaposlenici djeluju i kao suradnici određenih i srodnih odsjeka fakulteta, te tako drže i predavanja za studente unutar svojih institucija. Primjer je suradnja između Hrvatskog državnog arhiva i Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

¹¹⁰ Lemić, V., 2019., *Arhivi i digitalno doba*, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 78.

¹¹¹ Hrvatski državni arhiv, Radionice. URL: <http://www.arhiv.hr/Posjetite-nas/Radionice>

5.3. Nakladnička djelatnost

Arhivski zapisi su ključan izvor za kolektivno pamćenje. Samim time su bitni i za razumijevanje i istraživanje vlastite povijesti i kulture. Stoga je potrebno da oni budu dostupni i zaštićeni. „Objavljivanje izvornoga gradiva, različitih vrsta obavijesnih pomagala i drugih srodnih publikacija sastavni je dio stručnih aktivnosti arhiva povezanih sa zaštitom, obradom i omogućavanjem dostupnosti arhivskoga gradiva.“

U tom smislu je nakladnička djelatnost neophodna. U Hrvatskoj se ona razvija od 20. stoljeća i obuhvaća monografije, stručne časopise, obavijesna pomagala i povijesnu literaturu. U današnje vrijeme se mogu pronaći publikacije i u elektroničkom obliku. Prema Vlatki Lemić se izdanja arhiva mogu dijeliti na sljedeće tematske cjeline:¹¹²

- obavijesna pomagala,
- monografije i zbornici arhivskoga gradiva,
- arhivistička literatura,
- povijesne teme,
- katalozi izložbi,
- časopisi,
- elektronička izdanja.

Prema članku 5 u *Pravilniku o evidencijama u arhivima* (105/1997), obavijesna pomagala su definirana na sljedeći način: „Arhivi izrađuju i obavijesna pomagala koja omogućuju uporabu arhivskoga gradiva. To su: pregledi, vodiči, inventari fondova i zbirki, popisi i druga obavijesna pomagala: Knjiga primljenoga arhivskog gradiva (Knjiga akvizicija) i Knjiga pohranjenoga arhivskog gradiva (Knjiga depozita).“¹¹³ Drugim riječima, obavijesno pomagalo je osnovni alat za pronalaženje potrebnog dokumenta, tj. jedinica određenog fonda unutar fonda, te je prema Pravilniku ona neophodan faktor u arhivskoj praksi. Državni arhiv u Slavskom Brodu na svojoj mrežnoj stranici navodi 4 različite vrste obavijesnih pomagala: „Sumarni inventar sadržava opis do razine podserije i popise tehničkih jedinica. Analitički inventar sadržava opis do razine predmeta te može sadržavati i opis pojedinačnih dokumenata,

¹¹² Lemić, V., 2019., Arhivi i digitalno doba, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 59.

¹¹³ Pravilnik o evidencijama u arhivima (Narodne novine 105/1997), članak 5.

kao i popis pripadajućih tehničkih jedinica. Regesta opisuje pojedinačni dokument s naznakom vremena i mjesta nastanka, sadržaja te vanjskih karakteristika dokumenta. Popis, bez obzira na razinu opisa, obvezno sadržava signaturu, naziv odnosno sadržaj, vrijeme nastanka i količinu popisne jedinica.¹¹⁴ Primjer obavijesnog pomagala vezanog uz određeni arhiv je *Vodič kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu*. Međutim, postoje i obavijesna pomagala koja obuhvaćaju opsežan popis iz fondova svih hrvatskih arhiva poput *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, koji je dostupan na fizičkom i digitalnom (putem CD-a) obliku.

Monografije su najbrojnije publikacije arhiva, što je vidljivo po samoj prirodi te vrste izdanja, budući da mogu odnositi na razne teme poput „ratni dnevnik, korespondencija i dnevnik javnih osoba, kanonske vizitacije, povijesni atlas gradova, gradski i općinski statuti, školske spomenice, popisi stanovništva, matične knjige itd.“¹¹⁵ Regionalni arhivi često objavljuju i monografije vezane uz povijest kraja u kojem djeluju. Primjer za to je publikacija Državnog arhiva u Osijeku *Šime Starčević od riči do ričoslovja* – monografija posvećena lokalnom svećeniku i jezikoslovcu.¹¹⁶

U kontekstu časopisa bitno je spomenuti *Arhivski vjesnik* čiju važnost dokazuje i godina njezine prve publikacije. Naime, *Arhivski vjesnik* izlazi od 1899. godine. *Arhivski vjesnik* sebe opisuje kao „Središnji hrvatski arhivistički časopis... [koji] promiče arhivistiku kao autonomnu znanstvenu disciplinu.“¹¹⁷ U tom časopisu se objavljuju članci, koji se fokusiraju na arhivsko zakonodavstvo, informacijsku i komunikacijsku tehnologiju u kontekstu arhiva, povijest ustanova, arhivska istraživanja i druge radove vezane uz arhivsku struku domaćih, kao i stranih stručnjaka. Suvremenom korisniku je danas moguće pojedinim člancima *Arhivskog vjesnika* pristupiti i putem portala Hrcak, koji u svojoj bazi podataka pohranjuje brojeve časopisa od 1958. do 2019.

Može se zaključiti da je nakladnička djelatnost neophodna za komunikaciju s javnošću. Zajedno s izložbama i radionicama, publikacije su također bitne za edukaciju korisnika i onih koji to žele biti. Iz njezinih sadržaja korisnik ne dobije samo uvid u fondove arhiva, nego i prikaz arhivske prakse kroz radove stručnjaka. Korisnici tako ne dobe samo mogućnost vidjeti

¹¹⁴ Državni arhiv u Slavonskom Brodu, Obavijesna pomagala URL: <http://www.dasb.hr/index.php/obavijesna-pomagala>

¹¹⁵ Lemić, V., 2019., *Arhivi i digitalno doba*, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 64.

¹¹⁶ Državni arhiv u Gospiću, 2015., *Šime Starčević od riči do ričoslovja*. URL: <http://www.arhiv-gospic.hr/izdavastvo/sime-starcevic-od-rici-do-ricoslovja>

¹¹⁷ Hrcak, *Arhivski vjesnik*, URL: <https://hrcak.srce.hr/arhivski-vjesnik>

rad domaćih arhivista. Hrvatski matični arhiv HDA objavljuje i prijevode stranih publikacija, poput međunarodnih arhivističkih standarda, smjernica, znanstvenih radova na temu arhivistike itd.

6. Zaključak

Može se zaključiti da su se u suvremenom okruženju znatno promijenile određene funkcije arhiva. Naime, arhivi se sve više prilagođavaju potrebama korisnika, što dokazuje i činjenica da danas svi državni arhivi u Hrvatskoj posjeduju vlastite mrežne stranice. Dobar indikator su i razne europske i hrvatske strategije zadnjih 20 godina, koje se ciljano fokusiraju na digitalnu transformaciju na tržištu. Jer ovaj razvoj nije bitan samo za korisnike, nego i za druge institucije i ustanove s kojima arhivi surađuju.

Nažalost je digitalni razvoj u Hrvatskoj znatno sporiji nego kod zemalja u EU, što pokazuje i europski DESI mjerilo, koje je Hrvatsku smjestilo na 22. mjestu. Osnovni problemi u kontekstu tog razvoja su manjak financijskih sredstava, neshvaćanje važnosti digitalne transformacije u ustanovama i poduzećima, manjak digitalizacije postojećih zapisa i nedostatak stručnjaka za digitalizaciju. Naime, arhivski stručnjaci rješenja vide u implementaciji središnjih jedinica za digitalizaciju, koje bi djelovale u suradnji s ustanovama. No i za to je potrebna financijska pomoć, koja je i dalje nedostatna.

Međutim, osnovna funkcija arhiva se i dalje ne mijenja. Korisnicima se i dalje mora omogućiti pristup gradivu. U suvremenom okruženju se taj pristup može shvaćati u obliku e-zapisa kroz digitalne arhive. No i tu se pojavljuju problemi u čijem kontekstu je najvažnije spomenuti problem autentičnosti. Jer postavlja se pitanje, kako korisniku omogućiti pristup autentičnom zapisu, kad se zapis interno svakom migracijom mijenja? Na rješenjima međutim rade arhivski stručnjaci, koji pokušavaju stvoriti nova programska sučelja, koja bi onemogućila takve promjene u zapisima. Nadalje se može zaključiti da za suvremenog arhivista nije dovoljno biti samo arhivski stručnjak, u današnjem informacijskom okruženju mora i arhivist djelovati kao informacijski stručnjak, kako bi korisnicima uopće mogao omogućiti pristup autentičnim zapisima.

7. Literatura

1. Apsolon, 2019., DIGITALNA TRANSFORMACIJA U HRVATSKOJ 2019. Hrvatski digitalni indeks. URL: <https://digitalni-indeks.hr/wp-content/plugins/b4b-angular-plugin/views/assets/data/studija.pdf> (23.07.2020.)
2. Archive in Nordrhein-Westfalen, 2018., Inhalt. URL: http://www.archive.nrw.de/archivar/hefte/2018/Ausgabe-3/Archivar-3_2018.pdf (26.07.2020.)
3. ARHiNET, O ARHiNETU. URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Pages/OARHiNETu.aspx (18.07.2020.)
4. Atlam, F.H., Alenezi, A., Abdulrahman, A.A, Walters, R.J., Wills, G., 2017., Integration of Cloud Computing with Internet of Things: Challenges and Open Issues. URL: https://www.researchgate.net/publication/317585066_Integration_of_Cloud_Computing_with_Internet_of_Things_Challenges_and_Open_Issues (24.07.2020.)
5. Bird & Bird, Derogations and special conditions. URL: <https://www.twobirds.com/~media/pdfs/gdpr-pdfs/81--guide-to-the-gdpr--derogations-and-special-conditions.pdf?la=en&hash=0D16F81389A0F1D60D20BB503DF92ACC701E4571> (22.07.2020.)
6. Boban, M. (2008) Implementacija E-government modela u jedinicama lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, Vol. II (1-2/2008). URL: <https://www.bib.irb.hr/406848> (18.07.2020.)
7. Branković, D., 2012., Mesto i uloga arhiva u savremenom informatičkom društvu – Strategije razvoja i ljudski resursi. URL: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2012/10_Brankovic_2012.pdf (25.06.2020.)
8. Brown, R., Funkcionalno vrednovanje u Državnom arhivu Kanade. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=16556 (21.06.2020.)
9. Cicvarić, B. (2016). 'Utjecaj koncepta "Internet stvari" na organizaciju distribucijskih sustava', Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:119:987235> (24.07.2020.)
10. Ciglević, M., 2016., Elektronički arhivi, izazovi i perspektive. URL: <https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2016/4/ciglevic.pdf> (25.06.2020.)

11. Cook, Terry, 2012., Intervju. URL: <https://www.revistas.usp.br/incid/article/viewFile/48659/52730> (21.06.2020.)
12. Coutts, M., 2017., Stepping Away from the Silos: Strategic Collaboration in Digitisation, Chandos publishing, Cambridge.
13. Degryse, C., 2016., Digitalisation of the economy and its impact on labour markets. URL: https://www.researchgate.net/publication/297392058_Digitalisation_of_the_Economy_and_its_Impact_on_Labour_Markets (23.07.2020.)
14. Dhérent, C., 2003., Elektronički zapisi – Priručnik, Uprava arhiva Francuske, Paris
15. Dobrica, L., 2017., Hrvatski državni arhiv, Matica hrvatska. URL: <http://www.matica.hr/hr/519/hrvatski-drzavni-arhiv-27024/> (06.07.2020.)
16. Državni Arhiv u Bjelovaru. URL: <http://www.dabj.hr/> (27.07.2020.)
17. Državni arhiv u Dubrovniku. URL: <http://www.dad.hr/> (27.07.2020.)
18. Državni arhiv u Gospiću, 2015., Šime Starčević od riči do ričoslovja. URL: <http://www.arhiv-gospic.hr/izdavastvo/sime-starcevic-od-rici-do-ricoslovja> (28.07.2020.)
19. Državni arhiv u Gospiću. URL: <http://www.arhiv-gospic.hr/> (27.07.2020.)
20. Državni arhiv u Karlovcu. URL: <https://www.da-ka.hr/> (27.07.2020.)
21. Državni arhiv u Međimurju. URL: <https://dram.hr/> (27.07.2020.)
22. Državni arhiv u Osijeku. URL: <https://www.dao.hr/> (27.07.2020.)
23. Državni arhiv u Pazinu, 2019., Život i djelo Vladimira Nazora (2019). URL: <https://www.dapa.hr/zivot-i-djelo-vladimira-nazora-2019/> (27.7.2020.)
24. Državni arhiv u Pazinu. URL: <https://www.dapa.hr/kontakt-i-radno-vrijeme-arhiva/> (27.07.2020.)
25. Državni arhiv u Rijeci. URL: <https://www.riarhiv.hr/> (27.07.2020.)
26. Državni arhiv u Sisku. URL: <https://www.dask.hr/> (27.07.2020.)
27. Državni arhiv u Slavonskom Brodu, Obavijesna pomagala. URL: <http://www.dasb.hr/index.php/obavijesna-pomagala> (28.07.2020.)
28. Državni arhiv u Slavonskom Brodu. URL: <https://www.dasb.hr/> (27.07.2020.)
29. Državni arhiv u Splitu. URL: <http://www.das.hr/> (27.07.2020.)
30. Državni arhiv u Varaždinu. URL: <https://www.dav.hr/> (27.07.2020.)
31. Državni arhiv u Virovitici. URL: <https://www.davt.hr/> (27.07.2020.)
32. Državni arhiv u Vukovaru. URL: <http://www.davu.hr/> (27.07.2020.)
33. Državni arhiv u Zadru. URL: <https://www.dazd.hr/hr/knjige> (27.07.2020.)

34. Državni arhiv u Zagrebu, 2007., 100 godina arhiva. URL: <http://daz.hr/100-godina-arhiva/> (28.07.2020.)
35. Državni arhiv u Zagrebu. URL: <http://daz.hr/> (27.07.2020.)
36. Državni arhiv u Šibeniku. URL: <https://www.dasi.hr/> (27.07.2020.)
37. Duchein, M., The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe. URL: <https://americanarchivist.org/doi/pdf/10.17723/aarc.55.1.k17n44g856577888> (18.06.2020.)
38. Duranti, L., 2000., ARHIVSKI ZAPISI – Teorija i praksa, Hrvatski državni arhiv
39. e-Savjetovanja, Nacionalni plan digitalizacije kulturne baštine 2025. URL: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=10350> (21.09.2020.)
40. EU Opća uredba o zaštiti podataka, 2018., Definicije. URL: <https://www.privacy-regulation.eu/hr/4.htm> (22.07.2020.)
41. EUR-Lex, 2016., Document 32016R0679. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE-HR-EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679> (22.07.2020.)
42. Europska komisija, 2018., Sve što trebate znati o Big Data tehnologiji. URL: https://ec.europa.eu/croatia/basic/everything_you_need_to_know_about_big_data_technology_hr (24.07.2020.)
43. Europska komisija, KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA, Jačanje inovacija u europskim regijama: strategije za otporni, uključivi i održivi rast, 2017. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HR/COM-2017-376-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF> (02.07.2020.)
44. Event Horizon, 2018., GDPR | Opća uredba o zaštiti podataka. URL: <http://www.event-horizon.hr/gdpr/> (21.07.2020.)
45. Filipović, I., 2018., Kakav mora biti arhivist? O poželjnim osobinama i obrazovnom profilu ranonovovjekovnih arhivista na primjeru njemačkih zemalja i Francuske, Arhivski vjesnik, Vol 61 No. 1. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=316607 (13.07.2020.)
46. GDPR informer, 2018., Sad je službeno: Vlada neće kažnjavati tijela javne vlasti! URL: <https://gdprinformer.com/hr/vijesti/sad-je-sluzbeno-vlada-nece-kaznjavati-tijela-javne-vlasti> (22.07.2020.)

47. GDPR informer, 2018., Vodič kroz GDPR za početnike. URL: <https://gdprinformer.com/hr/vodic-kroz-gdpr> (22.07.2020.)
48. Hina, 2017., Objavljeno koliko Hrvata u 2017. ima kompjuter i pristup internetu, manje nego prošle godine, Indeks. URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/objavljeno-koliko-hrvata-u-2017-ima-kompjuter-i-pristup-internetu-manje-nego-prosle-godine/1012200.aspx> (27.7.2020.)
49. Hrvatski arhivski informacijski sustav. URL: <https://hais.arhiv.hr/HDA/> (27.07.2020.)
50. Hrvatski državni arhiv, Arhivska služba, URL: <http://www.arhiv.hr/arhivska-sluzba> (26.07.202. Golubić, S., 2016., Digitalizacija jedna od temeljnih sastavnica modela razvoja otvorenog informacijskog društva. URL: <http://www.infotrend.hr/clanak/2016/7/digitalizacija-jedna-od-temeljnih-sastavnica-modela-razvoja-otvorenog-informacijskog-drustva.88,1251.html> (26.07.2020.)
51. Hrvatski državni arhiv, Odjel za digitalno gradivo i informacijske tehnologije. URL: <http://www.arhiv.hr/O-nama/Ustroj/Odjel-za-digitalno-gradivo-i-informacijske-tehnologije> (26.07.2020.)
52. Hrvatski državni arhiv, Projekt „e-kultura – Digitalizacija kulturne baštine“. URL: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Informacije-za-stvaratelje/Digitalno-gradivo/Projekt-e-kultura-Digitalizacija-kulturne-ba%C5%A1tine> (11.07.2020.)
53. Hrvatski državni arhiv, Radionice. URL: <http://www.arhiv.hr/Posjetite-nas/Radionice> (28.07.2020.)
54. Hrvatski državni arhiv. URL: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/> (27.07.2020.)
55. Hrčak, Arhivski vjesnik. URL: <https://hrcak.srce.hr/arhivski-vjesnik> (28.07.2020.)
56. Hughes, A., 2019., What is a digital presence and why your small business needs it to survive, Medium. URL: <https://medium.com/swlh/what-is-a-digital-presence-and-why-your-small-business-needs-it-to-survive-bd3be9dc53ac> (27.07.2020.)
57. ISO 15489-1, 2016. URL: <http://www.das.hr/wp-content/uploads/2015/09/ISO-15489-1.pdf> (13.07.2020.)
58. Ivanović, J., 2010., Priručnik iz arhivistike, Hrvatski državni arhiv. Zagreb
59. Kapustić, D., 2019., Kako biti uspješan na internetu u 2019-oj, Xmedia. URL: <https://www.xmedia.hr/blog/kako-bit-ispjesan-na-internetu-u-2019-oj> (21.06.2020.)
60. Kesner-Škreb, M., 2007., Lisabonska strategija, Institut za javne financije, Zagreb. URL: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/PDF/4-07.pdf> (01.07.2020)
61. Knežević, D., Glavurdić, I., 2018., Digitalizacija tržišta Europske unije: potencijal i mogućnosti koje donosi. URL: <https://hrcak.srce.hr/196934> (05.07.2020.)

62. Kosutić, D., Što je ISO 27001?, Advisera. URL: <https://advisera.com/27001academy/hr/sto-je-iso-27001/> (20.07.2020.)
63. Lemić, V., 2004., Arhivi i elektronički zapisi - iskustva skandinavskih zemalja. Arhivski vjesnik, Vol. 46, br. 1. URL: <http://hrcak.srce.hr/file/11124> (16.07.2020.)
64. Lemić, V., 2016., Arhivi i arhivistika za suvremenog korisnika, BIBLIOTECA ACADEMICA, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb.
65. Lemić, V., 2019., Arhivi i digitalno doba, Naklada Ljevak, Zagreb.
66. Lučić, M., 2001., Obrazovanje arhivista i spisovoditelja za novo okruženje: praksa u svijetu i izgledi u Hrvatskoj, Arhivski vjesnik, br. 44. URL: <https://hrcak.srce.hr/9307> (16.07.2020.)
67. Microsoft, 2016., Digital Transformation in the Nordics. URL: <https://info.microsoft.com/rs/157-GQE-382/images/Digital%20Transformation%20in%20the%20Nordics.pdf> (25.07.2020.)
68. Mihaljević, J., 2016., Mrežne stranice arhivskih ustanova kao suvremeni informacijski izvor i podrška za poslovanje informacijskih usluga i tehnologija. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/891030.mrezne_stranice.pdf (27.07.2020.)
69. Mihaljević, M., Mihaljević, M., Stančić, H., 2015., Arhivistički rječnik. Englesko-hrvatski, hrvatsko-engleski, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. URL: <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/> (20.9.2020.)
70. Mihaljević, J., Povijest arhiva u Hrvatskoj. URL: <http://had-info.hr/povijest/> (20.06.2020.)
71. Minisatrstvo uprave, 2015., Država bez papira (e-Hrvatska), Središnji državni portal. URL: <https://uprava.gov.hr/drzava-bez-papira-e-hrvatska/14401> (18.07.2020.)
72. Ministarstvo kulture, 2019., Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje od 2020. do 2025., Središnji državni portal. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=23702> (10.07.2020.)
73. Ministarstvo uprave, 2015., Strategija e-Hrvatska 2020. URL: <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Strategija%20e-Hrvatska%202020.%20%2820.01.2016.%29.pdf> (10.07.2020.)
74. Museum of the History of Science, Oxford, 1995., The Measurers: a Flemish Image of Mathematics in the Sixteenth Century. URL: <https://www.mhs.ox.ac.uk/measurer/text/title.htm> (28.07.2020.)

75. Pavelin, G., 2014., Analiza web-stranica hrvatskih arhiva s aspekta javnih programa, Vol. 7, br. 2. URL: <https://hrcak.srce.hr/140562> (27.07.2020.)
76. Poslovni.hr, 2013., Računalo ima 55 posto, a internet koristi 50 posto kućanstava u RH. URL: <https://www.poslovni.hr/hrvatska/racunalo-ima-55-posto-a-internet-koristi-50-posto-kucanstava-u-rh-256332> (25.06.2020.)
77. Pravilnik o evidencijama u arhivima (Narodne novine 105/1997).
78. Pravilnik o pretvaranju knjigovodstvenih isprava koje se čuvaju u izvornom pisanom obliku u elektronički zapis (Narodne novine d.d. 76/2019).
79. Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva (Narodne novine 90/2002).
80. Report on Archives in the enlarged European Union. Increased archival cooperation in Europe: action plan. URL: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2005/DE/1-2005-52-DE-F1-2.Pdf> (01.07.2020)
81. Revive-digital, 2020., most popular social media networks (updated for 2020) – digital marketing’s most powerful tool. URL: <https://revive.digital/blog/most-popular-social-media/> (27.07.2020.)
82. Richards, T., 1993., The Imperial Archive: Knowledge and the Fantasy of Empire, New Left Book, Verso, London.
83. Schellenberg, T.R., 2003., Modern archives – principles & techniques, University of Chicago press.
84. Schwartz, J.M., Cook, T., 2002., Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory. URL: <https://www.nyu.edu/classes/bkg/methods/schwartz.pdf> (20.06.2020.)
85. Seiter-Šverko, D., Križaj, L., 2012., Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj: od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji. URL: https://www.min-kulture.hr/UserDocsImages/dokumenti/bastina/indok/digitalizacija_kulturne_bastine/Digitalizacija.pdf (06.07.2020.)
86. Sinković, J., 2016., Vodič za razumijevanje Internet stvari – Internet of Things (IoT), racunalo.com. URL: <https://www.racunalo.com/vodic-za-razumijevanje-internet-stvari-internet-of-things-iot/> (23.07.2020.)
87. Skender, M., 2018., Ovim tempom trebat će nam 200 godina, Gong. URL: <https://www.gong.hr/hr/dobra-vladavina/pristup-informacijama/ovim-tempom-trebat-ce-nam-200-godina/> (25.07.2020.)

88. Središnji državni portal, 2018., Općenito o Općoj uredbi o zaštiti podataka. URL: <https://rdd.gov.hr/izdvojeno/opca-uredba-o-zastiti-podataka-203/opcenito-o-opcoj-uredbi-o-zastiti-podataka/253> (21.07.2020.)
89. Stančić, H., 2009., Digitalizacija, Zavod za informacijske studije, Zagreb, str. 25.
90. Stančić, H., 2016., Je li pohrana podataka u oblaku pravo rješenje za arhivsku struku?, Netokracija. URL: <https://www.netokracija.com/arhivska-pohrana-oblak-sector-118085> (14.07.2020.)
91. Stulli, B., 1997., Arhivistika i arhivska služba – studije i prilozi, Hrvatski državni arhiv, Zagreb.
92. Sveučilište u Zagrebu, Metalurški fakultet, Uredba o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka. URL: <https://www.simet.unizg.hr/hr/katalog-informacija/opca-uredba-o-zastiti-podataka-gdpr/view> (21.07.2020.)
93. Tihinen, M., 2017., Tackling the digitalization challenge: How to benefit from digitalization in practice. URL: https://www.researchgate.net/publication/315830926_Tackling_the_digitalization_challenge_How_to_benefit_from_digitalization_in_practice (23.07.2020.)
94. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Zagreb: (Narodne novine 61/2018).
95. Zakon o pravu na pristup informacijama, Zagreb, (Narodne novine 25/13, 85/15).
96. Zwicker, J., 2001., Pravna pitanja vezana za autentičnost zapisa u elektroničkom okruženju, Arhivski vjesnik, No. 44. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=14518 (16.07.2020.)
97. Ćurković, M., Dobrić, S., Horvat Martinović, J., Krišto, J. & Šker, T. (ur.) 2015. Zbornik radova s međunarodne znanstveno-stručne konferencije Dani hrvatskog osiguranja. Zagreb, Hrvatska gospodarska komora. URL: www.huo.hr/download_file.php?file=zbornik-hdo2017.pdf (22.07.2020.)
98. Šiber Makar, K., 2017., DIGITALNA TRANSFORMACIJA U HRVATSKOJ Hrvatska u digitalnoj transformaciji kasni, ali brojne prilike još su otvorene, 100posto. URL: <https://100posto.jutarnji.hr/news/hrvatska-u-digitalnoj-transformaciji-kasni-ali-brojne-prilike-jos-su-otvorene> (23.07.2020.)

Popis slika

Slika 1. Broj uređaja na Internetu svega	31
Slika 2. Primjer djelovanja Internet stvari i oblaka u pohrani	33
Slika 3. Usporedba procjene stanja digitalizacije hrvatskog gospodarstva za srednje i velike tvrtke....	34
Slika 4. Indeks digitalnoga gospodarstva i društva iz 2019. godine prem DESI mjerilu	35
Slika 5. Hrvatska prema DESI mjerilu.....	36
Slika 6. Primjer digitaliziranog dokumenta sa stranice HDA.....	42
Slika 7. Galerija fotografija sa mrežne stranice HDA.....	43
Slika 8. Ekspoziti u staklenim vitrinama za izložbu "Život i djelo Vladimira Nazora (2019)"	45
Slika 9. Promotivni letak za izložbu "Život i djelo Vladimira Nazora	46
Slika 10. Naslovnica mrežne stranice Hrvatskog državnog arhiva.....	47
Slika 11. Promocija izložbe "Katastrofe u arhivima" na Facebook stranici HDA.....	48
Slika 12. Promocija izložbe "Katastrofe u arhivima" na Instagram stranici HDA	48

Popis tablica

Tablica 1. Usporedba Interneta stvari i usluga u oblaku	32
---	----

Uloga arhiva u suvremenom društvu

Sažetak

Informacijska i komunikacijska tehnologija je promijenila sve aspekte naših života. Danas je nezamislivo da poduzeće ne posluje s elektroničkim zapisima. Korisnici imaju ista očekivanja i za druge ustanove, poput arhiva. Stoga je bitno da se i arhivi moderniziraju, digitaliziraju svoju građu i da se prilagode toj novoj vrsti korisnika, koje se može opisati pod okriljem pojma „informatičko društvo.“ Cilj ovog rada je stoga prikazati važnost te digitalne transformacije, prikazati osnovne probleme s kojima se arhivi mogu susresti u suvremenom okruženju i predočiti načine na koje su se arhivi već modernizirali (upotreba mrežnih stranica, digitalnih arhiva, virtualnih izložbi, itd.).

Ključne riječi: informatičko društvo, dostupnost, autentičnost, GDPR, mrežne stranice, izložbe, elektronički zapis

The role of archives in contemporary society

Summary

Information and communication technology has changed all aspects of our lives. Today, it is inconceivable that a company does not do its business with electronic records. Users have the same expectations for other institutions, such as archives. Therefore, it is important that archives are modernized, digitized and adapted to this new type of user, which can be described under the term "information society." The aim of this thesis is therefore to show the importance of digital transformation, to show the basic problems archives can encounter in a modern environment and illustrate the ways in which archives have already been modernized (use of websites, digital archives, virtual exhibitions, etc.).

Keywords: information society, accessibility, authenticity, GDPR, web pages, exhibitions, electronic record